

Současný trend digitalizace v průmyslu a základní nepodmíněný příjem pohledem sociální pedagogiky

Bc. Patrik Buček

Diplomová práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Patrik Buček**
Osobní číslo: **H19975**
Studijní program: **N0111A190013 Sociální pedagogika**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Problematika současného trendu digitalizace v průmyslu a základního nepodmíněného příjmu ve vztahu k sociální pedagogice**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti průmyslu 4.0, základního nepodmíněného příjmu a sociální pedagogiky jako životní pomoci.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledku výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

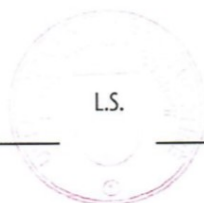
- HÄMÄLÄINEN, Juha, 2015. Defining Social Pedagogy: Historical, Theoretical and Practical Considerations. The British Journal of Social Work [online]. 45(3). 1022–1038 [cit. 2020-10-06]. ISSN 1468-263. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bct174>
- KRAUS, Blahoslav, 2014. Základy sociální pedagogiky Vyd. 2., Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0257-8.
- PARIJS, P., M. HRUBEC a M. BRABEC a kol., 2007. Všeobecný základní příjem. Práva na lenost, nebo na přežití?. Praha: Filosofia, ISBN 978-80-7007-259-2.
- RAVENTÓS, Daniel, 2015. Materiální podmínky svobody. Praha: Rubato. ISBN 9788087705209.
- REICHEL, Jiří, 2009. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada. ISBN 9788024730066.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **15. ledna 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **23. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 15. ledna 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 12. 4. 2021

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

⁽¹⁾ Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být iž nejmeně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k naházení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může za zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, uče-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, le vyjma nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Oápřít-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení či výbajického projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenční, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jin dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licenční podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje tématům digitalizace v průmyslu (Průmysl 4.0) a základnímu nepodmíněnému příjmu. Na oba fenomény je nahlíženo z pohledu sociální pedagogiky. Cílem této práce bylo zjistit, jak může sociálně pedagogické působení přispět k eliminaci rizik spojených s přechodem Průmyslu 4.0 a základnímu nepodmíněnému příjmu. V teoretické části rozebíráme oba fenomény s důrazem na společenské změny a rizika a následně v praktické části pomocí dotazovací metody zjišťujeme jak by na tyto společenské změny a rizika reagovali naši respondenti. Závěry této práce identifikují oblasti sociální pedagogiky v pomoci a prevenci lidem ohrožených ztrátou zaměstnání v důsledku rozvoje Průmyslu 4.0. Dále pak pomoc i prevenci při zavedení základního nepodmíněného příjmu s důrazem na volný čas a výchovu.

Klíčová slova: průmysl 4.0, základní nepodmíněný příjem, sociální pedagogika

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the topics of digitization in industry (Industry 4.0) and basic unconditional income. Both phenomena are viewed from the point of view of social pedagogy. The aim of this work was to find out how socio-pedagogical activity can contribute to the elimination of risks associated with the transition of Industry 4.0 and basic unconditional income. In the theoretical part, we analyze both phenomena with an emphasis on social changes and risks, and then in the practical part we use the interrogation method to find out how our respondents would react to these social changes and risks. The conclusions of this work identify areas of social pedagogy in helping and preventing people at risk of losing their jobs as a result of the development of Industry 4.0. Furthermore, assistance and prevention in the introduction of basic unconditional income with an emphasis on leisure time and education.

Keywords: industry 4.0, basic unconditional income, social pedagogy

Poděkování

Zde bych rád poděkoval své vedoucí práce PhDr. Heleně Skarupské, PhD za její odborné vedení, trpělivost a cenné připomínky při zpracování mé diplomové práce.

Zároveň chci poděkovat svým nejbližším a rodině za jejich podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 SOUČASNÝ TREND DIGITALIZACE V PRŮMYSLU	12
1.1 CHARAKTERISTIKA KONCEPCE PRŮMYSLU 4.0.....	12
1.2 DOPADY PRŮMYSLU 4.0 NA TRH PRÁCE.....	13
1.2.1 Ohrožené skupiny.....	14
1.3 VZDĚLÁVÁNÍ V KONTEXTU PRŮMYSLU 4.0	15
2 ZÁKLADNÍ NEPODMÍNĚNÝ PŘÍJEM	19
2.1 EGALITARNÍ LIBERTARIANISMUS JAKO VÝCHODISKO ZÁKLADNÍHO NEPODMÍNĚNO PŘÍJMU.....	19
2.2 DEFINICE ZÁKLADNÍHO NEPODMÍNĚNÉHO PŘÍJMU	22
2.3 VYBRANÉ POTENCIONÁLNÍ SPOLEČENSKÉ ZMĚNY.....	23
2.4 EXPERIMENTY SE ZÁKLADNÍM NEPODMÍNĚNÝM PŘÍJMEM	24
2.4.1 Kalifornie	24
2.4.2 Finsko	25
2.4.3 Kanada.....	26
3 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA JAKO ŽIVOTNÍ POMOC	28
3.1 DEFINICE	28
3.2 OBLASTI POMOCI.....	29
3.2.1 Pomoc při krizových životních situacích	30
3.2.2 Sociálně vyloučení	31
3.2.3 Komunity.....	32
3.2.4 Volný čas.....	34
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
4 VÝZKUMNÉ TÉMA	37
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE A OTÁZKY	37
4.2 DRUH VÝZKUMU	38
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	38
4.4 VÝZKUMNÁ TECHNIKA	40
5 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT	44
6 INTERPRETACE DAT A DOPORUČENÍ	55
6.1 ZMĚNA PROFESE.....	55
6.1.1 Ochota podstoupit rekvalifikaci	55
6.1.2 Ohrožení výpadkem příjmu.....	56
6.1.3 Výběr z nejméně ohrožených profesí.....	57
6.1.4 Osoby samostatně výdělečně činné.....	58
6.1.5 Shrnutí a doporučení	58

6.2	ZÁKLADNÍ NEPODMÍNĚNÝ PŘÍJEM	59
6.2.1	Aktivity	60
6.2.2	Shrnutí a doporučení	61
	ZÁVĚR	64
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	66
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	71
	SEZNAM GRAFŮ	72
	SEZNAM TABULEK.....	73
	SEZNAM PŘÍLOH.....	74

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá současným trendem digitalizace v průmyslu a s ní spojenou automatizací výroby, která s sebou přináší mnoho změn nejen ve výrobě, ale i celé společnosti. Souhrnně se tento trend nazývá Průmysl 4.0. Tyto změny mohou mít za následek úbytek nízko kvalifikovaných pracovních míst nebo navýšení volného času. V současnosti digitalizace není jedním z hlavních témat sociální pedagogiky a celkově lze říct, že sociální výzkum v této oblasti je teprve v počátcích.

Druhým stěžejním tématem této práce je základní nepodmíněný příjem, který bývá nejčastěji označován jako nástroj k řešení digitální nezaměstnanosti. Jedná se o koncept, díky kterému by měl každý člověk obdržet pravidelný nepodmíněný příjem, dokonce i bez nutnosti toho, aby měl placené zaměstnání nebo se jej pokoušel aktivně sehnat. V současnosti již ve světě probíhají experimenty s tímto konceptem. Vzhledem ke změnám, které v sobě koncept základního nepodmíněného příjmu nese, by bylo dobré se na něj zaměřit i z pohledu sociální pedagogiky a snažit se předcházet nejrůznějším rizikům, která při jeho zavádění hrozí.

Předkládaná práce se hledá odpověď na otázku „Jak může sociálně pedagogické působení přispět k eliminaci rizik spojených s přechodem k Průmyslu 4.0 a základnímu nepodmíněnému příjmu?“, kdy hlavní rizikové oblasti jsou stanoveny jako potřeba rekvalifikace a potřeba smysluplného využití volného času.

Odpověď budeme hledat na základě dat získaných z ankety, která bude distribuována mezi nejširší veřejnost. S oporou o získaná data navrhne možnosti sociálně pedagogického působení, díky kterým by bylo možné zajistit co možná nejméně rizikový přechod k těmto dvěma výše zmiňovaným konceptům.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOUČASNÝ TREND DIGITALIZACE V PRŮMYSLU

Průmysl prochází postupným vývojem. Dostaneme-li se na určitý stupeň ve vývoji označujeme jej jako revoluci v průmyslu. První takovou revolucí bylo využití mechanizace za pomoci vodní energie a energie z vodní páry. Následně druhá revoluce při elektrifikaci a zavedení montážních linek a ve třetí průmyslové revoluci zavedení počítačů a automatizací (Dostál, 2017, s. 53).

1.1 Charakteristika koncepce Průmyslu 4.0

Nyní v průmyslu probíhá proces digitalizace. Navazuje tak na předešlou éru využívání elektroniky a informačních a komunikačních technologií (Vacek, 2016, s.30). Proces digitalizace spočívá v transformaci samostatně fungujících automatizovaných jednotek v plně integrované a průběžně optimalizované výrobní prostředí. Jednotlivé výrobní zařízení budou propojeny skrze nové globální sítě, ve kterých mohou probíhat autonomní výměny informací, vyvolání žádoucích akcí na základě momentálních podmínek a vzájemné nezávislé kontrole. Takto propojené systémy (kyberneticko-fyzikální systémy) na sebe budou vzájemně reagovat a analyzovat data za účelem předvídání chyb nebo poruch. Budou samy sebe konfigurovat v reálném čase a přizpůsobovat se novým podmínkám (Mařík a kol., 2016, s. 26). Tohle je podstata chytrých továren v Průmyslu 4.0 a jedná se tedy o čtvrtou průmyslovou revoluci.

Mařík a kol. (2016, s. 26, 27) shrnuje Průmysl 4.0:

- *výrobní procesy jsou optimalizované v rámci celého hodnotového řetězce díky vertikálně i horizontálně integrovaným IT systémům;*
- *izolované výrobní jednotky jsou nahrazeny plně automatizovanými a vzájemně propojenými výrobními linkami;*
- *fyzické prototypy jsou nahrazeny virtuálními návrhy výrobků, výrobních prostředků a výrobních procesů, jejich uvedení do provozu probíhá v rámci jednoho integrovaného procesu zapojujícího jak výrobce samostatného, tak i jeho dodavatele;*
- *flexibilní výrobní procesy umožňují efektivní výrobu i malých výrobních dávek přizpůsobených individuálním požadavkům jednotlivých zákazníků;*

- *vzájemně komunikující roboty, výrobní zařízení a výrobky činí do jisté míry autonomní rozhodnutí v reálném čase a tím zvyšují flexibilitu a efektivitu výrobního procesu;*
- *výrobní zařízení se samo optimalizuje a konfiguruje v závislosti na parametrech zpracovávaného produktu;*
- *automatizované logistické zázemí využívající autonomních vozíků a robotů se automaticky přizpůsobuje potřebám výroby.*

Průmysl 4.0 redefinuje vazby mezi zákazníky, výrobcí a dodavateli. Změní komunikaci mezi člověkem a strojem. Také by měl přispět k řešení globálních problémů – nedostatek surovin, energická účinnost, demografické změny. V inteligentních továrnách se lidem otevře prostor pro kreativnější práci a odpadne fyzicky náročná a rutinní práce (Mařík a kol., 2016, s. 27).

1.2 Dopady průmyslu 4.0 na trh práce

Podle tradičního přístupu k problematice dopadů automatizace na trh práce bychom se měli obávat technologické nezaměstnanosti. Tohle téma je známo už poměrně dlouhou dobu, od počátků industrializace. Objevují se argumenty, které se nás snaží zbavit strachu z dlouhodobé, či trvalé nezaměstnanosti. Stavějí na zkušenosti z minulosti, kdy technologický vývoj k těmto jevům nikdy nevedl. Oproti tomu druhá strana poukazuje na riziko, že rychlost technologických inovací může překročit schopnost lidí se na tyto změny adaptovat včetně oblasti práce (Czesaná, Janíčko, 2019, s. 212). Budoucí podoba práce se může odvíjet i od toho, jak budeme schopni spolupracovat s roboty a jak dovedeme sladit používání vysoce výkonných zařízení s dovednostmi lidí, kteří je mají obsluhovat, či využívat. Jedná se o přístup, který se nazývá inkluzivní robotika a vnímá technologii jako komplementární k lidské práci (Czesaná, Janíčko, 2018, s. 213).

Česká republika je označována jako „super průmyslová“ země. Ve srovnání s ostatními zeměmi EU máme nejvyšší zaměstnanost ve zpracovatelském průmyslu. Tato skutečnost se týká 1 448 tisíc lidí, což je 27,3 % všech pracujících. A zatímco v ostatních zemích má spíše klesající vývoj v České republice je tomu naopak (Holý, 2020). Mařík a kol. (2016, s. 159, 160) upozorňují, že vysoký podíl industrializace a vázanost pracovních sil na průmysl může znamenat zranitelnost v kontextu přechodu na platformu Průmysl 4.0. Zejména v případě České republiky, kde se zaměstnanost ve zpracovatelském průmyslu soustřeďuje zejména

do technologicky nenáročných pozic s vysokým podílem fyzické práce. Zejména tyto pozice budou v budoucnu snadno nahraditelné stroji.

Svědčí o tom i počet terciárně vzdělané pracovní síly. Trend zaměstnávání vysokoškolsky vzdělané pracovní síly roste. Do budoucna se počítá s tím, že mladá terciárně vzdělaná pracovní síla nahradí starší generaci pracovníků se středoškolským vzděláním. Avšak v porovnání s ostatními vyspělými státy EU, neroste dostatečně rychle a mnoho bakalářských programů nepřipravuje dostatečné experty pro praxi (Mařík a kol., 2016, s. 160).

Také je nutné upozornit na to skutečnost, že přibližně polovinu celkové zaměstnanosti v českém zpracovatelském průmyslu zajišťují zahraniční investoři. Zejména jejich chování bude ovlivňovat poptávku po pracovní síle. Například pro Německo (země s největším počtem pracovních míst v ČR) je Česká republika díky geografické blízkosti a průmyslové tradici poměrně ceněná. Je zde určitá šance na příliv jejich investic i v budoucnosti. Nutno podotknout, že se výrobní procesy mění a s tím i nároky na počet a kvalifikaci pracovní síly. Česká republika musí být schopna tyto kvality nabídnout, aby si udržela zaměstnanost svých obyvatel na sociálně přijatelné úrovni (MPSV, 2016, s. 17-19). Dostáváme se tedy do oblasti vzdělávání, ale ještě před tím poukážeme na riziko marginalizace některých skupin na trhu práce.

1.2.1 Ohrožené skupiny

Již v současnosti se v tíživé situaci vyskytují především starší osoby nad 50 let, osoby s nižší kvalifikací a rodiny s malými dětmi. Při současném trendu digitalizace v průmyslu je tedy na místě očekávat problémy s tím spojené právě u těchto skupin obyvatel (MPSV, 2016, s. 37).

U lidí ve starším věku představuje riziko zejména nižší stupeň digitálních dovedností, nižší stupeň formálního vzdělání, klesající zaměstnanost těchto ročníků a jejich zaostávající výdělků. K tomuto výčtu je nutno ještě připomenout zvyšující se věkovou hranici k odchodu do důchodu a problematiku demografického stárnutí obyvatelstva (MPSV, 2016, s. 37,38).

Starší generace lidí je převážně zaměstnána v profesních třídách, které vykazují klesající trend a předpokládá se, že trend poklesu bude pokračovat. Jedná se o pomocné a nekvalifikované pracovníky a o řídicí pracovníky (MPSV, 2016, s. 38).

Současné nerovné postavení žen a mužů na trhu práce v sobě oprávněně nese obavy z dalšího vývoje digitalizace trhu práce. Příjmy u žen se sice stále zvyšují, avšak stejně rychle jako u mužů, čímž příjmová nerovnost stále pokračuje (MPSV, 2016, s. 43). Problematická se stává segregace žen do nízko-příjmových zaměstnání, firem a pracovních skupin. To způsobuje přibližně třetinu celkových platových rozdílů mezi pohlavími (Jurajda, München, 2006, s. 18).

U žen je zjištěna menší IT dovednost než u mužů (MPSV, 2016, s. 44), tato nerovnost se jeví poměrně problémově v kontextu vývoje a rozšiřování ICT do všech oblastí ekonomiky a života společnosti. Zrovna v těchto sférách budou nabízeny pracovní příležitosti všem těm, kteří budou dostatečně vzděláni nejen v oblasti ICT, ale budou disponovat dovednostmi v oborech odbytu, obchodování a marketingu (Mařík a kol, 2016, s. 173).

Nahrazování práce technikou bude mít dopad zejména na lidi, kteří doposud obsazují pracovní místa vyžadující nízkou kvalifikaci. Tento jev je nám znám už od 60. let minulého století. Avšak nyní se očekává, že technologie nahradí lidskou práci už i v mnohem komplikovanějších úkonech, než jen v monotónní fyzické práci. Ve spojení nízkého tempa ekonomického růstu a procesu digitalizace a automatizace by další vývoj mohl mít negativní dopad až na 50 % tradičních míst (Mařík a kol. 2016, s. 170).

1.3 Vzdělávání v kontextu Průmyslu 4.0

Mařík a kol. (2016, s. 184-185) upozorňují, že se důsledky Průmyslu 4.0 budou projevovat ve všech oblastech života společnosti. Začínají u škol, které budou muset upustit od své rezistence vůči změnám. Absolventi škol by měli být motivovaní, podnikaví a kreativní lidé s kritickým myšlením, schopni řešit problémy a rozhodovat se. Tyto požadavky na absolventy kladou zároveň vysoké požadavky na učitele. Ti by měli vzdělávat ke schopnostem pracovat s informacemi, vytvářet systémové koncepce, provádět analýzu a syntézu, řešit problémy, aplikovat systémové koncepce a dále také vychovávat k aktivitě, autonomii, odpovědnosti, etickému chování, inovativnosti, vědomí nutnosti celoživotního vzdělávání atd.

Jsou zde jasné vysoké požadavky na učitele a studenty. Ovšem obě skupiny trpí jistou mírou demotivace na základě velkého problému českého vzdělávání – nerovností. Jedná se o nerovnosti šancí a přístupů ke kvalitnímu vzdělávání (Prokop, 2020, s. 67).

Úroveň formálního vzdělání do značné míry souvisí se sociálně-ekonomickým statusem rodiny, v níž dítě vyrůstá. Česko patří mezi 7 zemí OECD, kde je tato závislost vysoká. Příkladem může být Finsko či Estonsko, kde velice nezáleží na socio-ekonomickém statusu rodiny v souvislosti s dosaženým stupněm vzdělání. Školám v chudých krajích chybí finance, což se odráží na zaměstnávání nekvalifikovaných (ve smyslu pedagogického vzdělání nikoli ve smyslu aprobace) učitelů, chybějícím školním personálu zejména školní psychologové a sociální pedagogové. Školní psycholog a sociální pedagog jsou ve škole potřeba zejména kvůli podpoře dětí z chudých a nefunkčních rodin (Prokop, 2020, 68).

Dostáváme se ke vzdělanosti, potažmo sociální reprodukci. Reprodukce znamená trvalost sociální nerovnosti, stabilitu sociálních rozdílů. V zásadě se jedná o opak pojmu transformace společnosti, který vyjadřuje proměnu (Katrňák, 2004, s. 17). V tradičních společnostech měla určující roli v reprodukci sociálních nerovností rodina. Transmise majetku a moci byla silně personalizovaná. To znamená, že předávání probíhalo z člověka na člověka. Do tohoto procesu nezasahovala žádná instituce ani obecně závazní právní předpisy. V moderních společnostech vliv rodiny oslabuje vzdělanostní systém. Začíná tedy záležet, mimo postavení rodičů, také na umístění se ve vzdělanostním žebříčku. Vyšší vzdělání znamená výhodnější postavení na trhu práce a tím také lepší životní úroveň a snadnější přístup k blahobytu. Právě ve škole se rozhoduje o profesní budoucnosti dětí. O tom, které dítě bude předurčeno k dělnickým (nekvalifikovaným pracím), nebo o tom, které získá vysokoškolský diplom a bude vykonávat vysoce odbornou profesi (Katrňák, 2004, s. 20, 21).

Katrňák (2004, s. 145-150) ve svém výzkumu sociální reprodukce popisuje několik kategorií chování a přístupu, které odlišují dělnické rodiny od vysokoškolských rodin. Na základě toho určuje dva vztahy ke škole. Volný vztah typický pro dělnické rodiny a soudržný vztah typický pro rodiny vysokoškoláků. Pro naše potřeby se zaměříme zejména na volný vztah. Ten je charakteristický nízkým zájmem o školní vzdělávání, učení a obecně o dění ve škole. Celkově jsou na děti kladena malá očekávání, nezdůrazňuje se význam vzdělávání. Rodiče se neorientují ve vzdělávacím procesu a odpovědnost přenechávají na škole a samotném dítěti. Což se promítá například v přípravě dítěte na vyučování atp. Zároveň jeho respondenti mluvili o jakési třídní diverzitě na základě školního úspěchu a upřednostňování úspěšnějších před méně úspěšnými ze strany učitelů. Lépe se cítili až na učebních oborech, kde prostředí hodnotili jako přátelštější a příjemnější. I zde lze vidět vliv struktury na vzdělanostní reprodukci.

Na základě Katrňákova (2004) výzkumu lze konstatovat orientaci na materiální věci a fyzickou práci u dělnických rodin. Zároveň také podotýkáme, že se investice do vzdělání nemusí jevit jako smysluplná i vzhledem k dostupnému finančnímu kapitálu rodin.

Aspiracemi rodičů se zabýval kolektiv autorů Prokop, Kunc a Korbel (2021, s. 30) a zjistili, že v současné době přibližně polovina rodičů od svých dětí očekává dosažení středoškolského stupně s maturitou. V závislosti podle dosaženého vzdělání pak přibližně polovina rodičů bez maturitního vzdělání očekává od svých dětí alespoň středoškolský stupeň s maturitou, avšak přibližně čtvrtina se spokojí minimálně se středoškolským stupněm bez maturity. U rodičů s maturitním vzděláním je poměr víceméně vyvážený. Přibližně 40 % vzdělanějších rodičů očekává od svých dětí dosažení vysokoškolského stupně vzdělání dalších 55 % pak očekává alespoň stejný stupeň jako mají oni. Tedy středoškolské vzdělání s maturitou. Aspirace rodičů hrají důležitou roli jak pro naplňování potenciálu dětí, tak i pro výběr školy.

Daniel Prokop (2020, s. 73, 74) upozorňuje, že v českém školství dostaneme všechno nebo nic. Do škol s nejmenším uplatněním chodí děti nejchudších a nejméně vzdělaných rodičů. Koncentruje se zde jejich ekonomický a sociální kapitál. Systém, který takto vyselektuje děti méně vzdělaných rodičů a nezprostředkuje jim všeobecné vzdělání, aby se uplatnili v proměnlivém světě, si zadělává na problém. Lidé s nízkými kompetencemi a kapitály se totiž častěji cítí jako oběti globalizace a inovací. Vezměme v úvahu analogii vynálezu dopravního kontejneru. V podobném smyslu ji používá profesor Václav Bělohradský ve své přednášce Vzít věk postpravd vážně (2017). Malcolm McLean vynalezl dopravní kontejner, který se velice rychle rozšířil po celé Americe a zbytku planety. Dopady této inovace, kdy se náklad převážel (zejména nakládal) v dopravních kontejnerech byl gigantický. Cena dopravy se snížila, vzrostl objem mezinárodního obchodu atd. Nicméně to vedlo ke vzpouře přístavních dělníků, kteří přišli o práci. Téměř deset let trvalo, než se s těmi následky společnost vyrovnala. Jde o překonání jedné éry. V současnosti je sice myslitelná „dekonterizace“, zakázání kontejnerů a vrátit tak lidem práci. Avšak už je to jednou inovací nenávratně překonaná éra.

Právě tuto skupinu lidí lze vnímat jako vysoce ohroženou současnými technologickými změnami urychlujícími tempo změn na současném trhu práce a zvyšující nároky na dovednosti. Klesá poptávka po rutinních kognitivních i řemeslných dovednostech a naopak se zvyšuje poptávka po dovednosti zpracování informací a také po kognitivních a

interpersonálních dovednostech. Budoucí studenty a zejména i lidi, kteří se již v současnosti pohybují na trhu práce, je potřeba vybavit náležitými dovednostmi, včetně různých měkkých dovedností, schopností komunikace (včetně interkulturní), schopností sebeřízení a schopností učit se, které jim pomohou překonat nesnáze a nejistoty způsobené rychle se měnícím trhem práce.

2 ZÁKLADNÍ NEPODMÍNĚNÝ PŘÍJEM

Označení pro základní nepodmíněný příjem jsou různá. Můžeme se setkat s názvy jako všeobecný základní příjem, občanský příjem, univerzální příjem, garantovaný příjem v angličtině pak Basic Income, Unconditional Basic Income. Všechny názvy označují prakticky to stejné. V naší práci se budeme držet označení základní nepodmíněný příjem (ZNP).

Belgický politický filosof a ekonom Phillipe Van Parijs známý jako nejvýznamnější zastávce a obhájce základního nepodmíněného příjmu v současnosti, předkládá návrh na zlepšení podmínek lidského života. Jedná se právě o základní nepodmíněný příjem, který Parijs (2007, s. 31,32) navrhuje ve výši životního minima. Považuje základní nepodmíněný příjem za silný nástroj sociální spravedlnosti a pomoc při řešení chudoby a nezaměstnanosti. Neomezuje jeho smysluplnost zavedení pouze na dostatečně produktivní a bohaté země, ale považuje jej za relevantní i pro země, které jsou méně rozvinuté. V těchto zemích podle něj může udržet ZNP při životě vzdálený příslib vysoké úrovně sociální solidarity bez zvýšených výkyvů nezaměstnanosti a také může sloužit k inspiraci a usměrňování aktuálních reforem.

V této kapitole si představíme původ myšlenky základního nepodmíněného příjmu jako libertariánské ideje, jejíž smyslem bylo splnit sen o co nejširší osobní svobodě. Postupně se však tato idea využívá jako jedna z možností, jak řešit nepříznivou situaci na trhu práce (Krohl, 2014, s. 54). Následně představíme definici základního nepodmíněného příjmu a ukážeme jaké mohou nastat změny v případě jeho implementace.

2.1 Egalitární libertarianismus jako východisko základního nepodmíněno příjmu

Van der Vossen (2019) ve Stanfordské encyklopedii filosofie definuje libertarianismus jako soubor pohledů v politické filosofii. Z pohledu libertarianismu má velkou váhu svoboda jednotlivce, čímž ospravedlňují i silnou ochranu jeho svobod. Podle libertariánského myšlení mohou být lidé oprávněně nuceni dělat určité věci (např. zdržet se porušování práv ostatních), ale nemohou být nuceni, aby sloužili celkovému dobru společnosti nebo dokonce jejich vlastnímu dobru. Libertariáni podporují silná práva na osobní svobodu a soukromé vlastnictví. Obhajují občanské svobody jako jsou stejná práva pro homosexuály, dekriminlizace drog, otevření národních hranic atp.

Obzvláště důležitou, v kontextu předkládané práce, je svoboda vlastnictví. Na základě toho, jaká omezení (pokud existují) vlastnictví a přivlastnění existují, můžeme rozlišit kontinuum od pravicového k levicovému libertarianismu. Určujícím kritériem pravicovosti či levicovosti je důraz na omezení, která zaručují zachování jakési rovnosti. Zatímco krajní pravicové smýšlení například přírodní zdroje vnímá jako „dobyvatelné“ zdroje, které zprvu nikomu nepatřily a člověk, který si je přivlastní nad nimi získá plnou moc a nikomu není nic dlužný. V opačném případě levicovější pohled na tutéž věc by byl takový, že přírodní zdroje patří všem a pokud si je někdo chce přivlastnit, musí ostatním členům společnosti náležitě kompenzovat tuto skutečnost (van der Vossen, 2019).

Egalitární (levicový) libertarianismus vychází mj. z teorie spravedlnosti Johna Rawlse jako odůvodnění k zavedení základního nepodmíněného příjmu (Raventós, 2007, s. 51).

Důležitým pojmem v Rawlsově teorii je primární společenský statek. Pod tento pojem zahrnuje práva, svobody, příležitosti, příjmy a bohatství. Stěžejním primárním statkem, důležitým k obhajobě základního nepodmíněného příjmu je sebeúcta. Tu Rawls chápe jako vědomí vlastní hodnoty, vědomí toho, že životní plány jedince si zaslouhují, aby byly dotaženy do konce. Sebeúcta zároveň zahrnuje důvěru v naši schopnost naplnit osobní záměry. Bez sebeúcty podle Rawlse není možné dosáhnout svého naplnění buď to z absence vůle, nebo nedostatku smysluplnosti svého naplnění (Rawls, 1995, s. 64-67).

Primární společenské statky jsou velmi heterogenní soubor. Jediný způsob, jak je k sobě navzájem přiřazovat je skrze lexikografického stanovení priorit. Až nyní je možné je řadit do hierarchie kdy první budou svobody, následně rovnost šancí a naposledy příjmy. Je stanoveno co má přerozdělováno a zbývá ještě určit kritérium přerozdělování. Toto kritérium se nazývá leximin a obsahuje tři principy:

1. Princip maxima rovných veřejných svobod pro všechny.
2. Princip férové rovnosti šancí, co se týče přístupu k veřejným funkcím. Bez diskriminace na základě pohlaví, kultury, společenské třídy atd.
3. Princip distribuce bohatství, která maximalizuje příjmy znevýhodněného obyvatelstva. (kritérium maximin)

Tohle pořadí je striktní a neumožňuje zhoršit první za účelem zlepšení druhého nebo třetího. Stejně tak není možné zlepšit třetí a přitom zhoršit druhý. To je podstatou kritéria leximin (Raventós, 2007, s. 51-54). Raventós (2007, s.55,56) na základě výše popsané Rawlsovy

teorie spravedlnosti odůvodňuje základní nepodmíněný příjem. Činí tak s vědomím nutnosti dodržet podstatu kritéria leximin čili musí vybrat takovou situaci, která respektuje formální svobody a férovou rovnost šancí a zároveň nejlépe splňuje kritérium maximin. Poukazuje na to, že sociální a ekonomické nerovnosti nejsou ospravedlnitelné, protože zhoršují situaci těch, kteří jsou obětmi tohoto jevu. Ledaže bychom považovali snižování nerovností za nemožné při nutné podmínce, která vyžaduje respektování základních svobod a rovnosti šancí. Odůvodňuje tím spravedlnost příjmu pro nejznevýhodněnější. Nepodmíněnost takového příjmu zdůvodňuje na základě sebeúcty. Ta má být nejdůležitějším primárním statkem a Rawlsova schématu. Pokud by byl finanční kapitál distribuován podmíněně jak je nám známo u současných sociálních dávek, narušilo by to sebeúctu jedinců. Nepodmíněná distribuce zbavuje příjemce určité nálepky „ti kdo sami nemohou uspokojovat své přirozené a základní potřeby“. Základní nepodmíněný příjem tento cejch nikomu nepřipisuje a nezabavuje tak nikoho jeho základního lidského majetku – sebeúcty.

Již zmíněný Phillipe Van Parijs je řazen mezi nejvýznamnější představitele egalitárního libertarianismu. Van Parijs také přispěl teorií, která obhajuje základní nepodmíněný příjem. Jestliže v předešlé části textu byla hlavním důvodem jeho legitimnosti sebeúcta, nyní je středobodem obhajoby svoboda a svobodná společnost. Van Parijs (1995, s. 1-24) reaguje na nepřijatelné nerovnosti, které v současném kapitalismu existují. Ztotožňuje se se zastánci kapitalismu, kteří ve svých definicích svobody kladou důraz na vlastnictví. Avšak odmítá rozlišovat (jak se děje v případě pravicového smýšlení) mezi svobodou něco dělat a schopností něco dělat v závislosti na vnějších prostředcích.

Abychom podle něj dosáhli reálné svobody je k tomu potřeba reálná možnost realizace příležitostí. Stanovuje tři kritéria, která svobodná společnost musí splňovat:

1. *Zajištění struktury vlastnických práv.*
2. *Každá osoba vlastní sebe sama.*
3. *Každá osoba má co největší možnost příležitostí dělat cokoli, co si může přát dělat (tzv. leximin příležitostí)*

Takové pojetí svobody vyžaduje maximalizaci příležitostí pro ty, kteří jich mají nejméně. Řešením je základní nepodmíněný příjem, který by měl mít takovou výši, aby byl udržitelný, aby stále existovali lidé motivováni k pracovní činnosti a zároveň maximalizoval příležitosti těch, kteří k tomu zatím nemají dostatek prostředků (Van Parijs, 1995 s. 25-29).

Legitimizaci pak staví na skutečnosti, že v moderních společnostech je zaměstnání nedostatkový kapitál. A ti, kdo jej využívají více, než je rovný podíl, by pak měli být více zdaňováni. Nemusí se jednat jen o práci, ale o všechny nedostatkové zdroje společnosti (Van Parijs, 1995, s. 108). Lidé, kteří z nějakého důvodu nechtějí být zaměstnáni, tak totiž přenechávají většinu nedostatkového kapitálu (práce) ostatním, což podle Van Parijse (1995, s. 109) neznamena, že by měli přijít o jeho rovný podíl. Možnost většího příjmu pak mají jen ti, jenž svůj zisk vytvořili ze společensky dostatkového zdroje.

2.2 Definice základního nepodmíněného příjmu

Definici základního nepodmíněného příjmu přináší Raventos (2015, s. 28). Jedná se o příjem, který je vyplácen každému plnoprávnímu členovi společnosti nebo člověku, který je v ní trvale usazen (rezident) bez dalších podmínek. Tedy i pokud takový člověk nechce vykonávat placenou práci. Základní nepodmíněný příjem se vyplácí nezávisle na zdrojích příjmů jednotlivce a také nezávisle na tom s kým žije ve společné domácnosti. Tento příjem by měl být vyplácen státem nebo nějakou politicko-právní institucí existující nad národními státy (např. Evropská unie) nebo o úroveň níže na úrovni politicko-právních subjektů menších než národní stát.

Základní nepodmíněný příjem definuje i organizace Basic Income Earth Network (Basic Income Earth Network, 2021) jako pravidelnou platbu, která je bezpodmínečně doručována všem jednotlivě, bez požadavku na ověřování majetku nebo práce. Základní nepodmíněný příjem charakterizuje jako:

- Pravidelný – vyplácený v pravidelných termínech (např. měsíčně).
- Hotovostní platba – jedná se o vyplácení ve vhodném prostředku směny, který umožňuje příjemcům základního nepodmíněného příjmu svobodně se rozhodnout, za co jej utratí. Nejedná se tedy o potravinovou pomoc či poukázky určené na nějaké konkrétní použití.
- Je určený jednotlivci nikoli například domácnostem.
- Univerzální – vyplácí se všem nezávisle na jejich situaci.
- Nepodmíněný – je vyplácen bez požadavku pracovat nebo být aktivním zájemcem o zaměstnání.

Tvoří materiální základ, na který se každá osoba může spolehnout a na kterém může její život pevně spočinout. S velkou pravděpodobností si všechny bohaté země mohou dovolit začít platit ZNP. Nejjednodušší a nejbezpečnější cestou k jeho zavedení je nastavení jeho

výše nejdříve pod úrovní životního minima a následně jej postupně zvyšovat (Parijs, 2007, s. 34).

2.3 Vybrané potenciaální společenské změny

Zavedení základního nepodmíněného příjmu s sebou nese potenciál zásadních společenských změn. Marek Hrubec a Martin Brabec (2020) na několik z nich poukazují ve své studii, představme si několik z nich:

Nezaměstnanost je již trvalým systémovým problémem, který se týká velkého počtu lidí, včetně občanů České republiky. Jde o důsledek mechanizace a automatizace práce, která v moderních vyspělých společnostech nahrazuje lidskou práci. Pracovních míst není dostatek na to, aby všichni občané dosáhli na plné zaměstnání, které je finančně ohodnoceno mnohem více než částečné zaměstnání. Většina lidí stále žije v domnění, že všichni mají příležitost najít si zaměstnání a pokud se tak nestane jeví se jim taková skutečnost jako jejich osobní selhání. Autoři poukazují na to, že by se nezaměstnanost neměla vnímat jako individuálně i sociálně nežádoucí. Což se nemůže stát bez určité kulturní a institucionální změny. Upozorňují na nedostatečný kulturní repertoár a institucionální infrastrukturu pro využití volného času a také na potěšení z volného času závislé na příjmech z důvodu orientace naší kultury na konzum. Role základního nepodmíněného příjmu v této problematice spočívá jako v nástroji ke rovnoměrnému rozdělování zisku z práce strojů mezi lidi namísto jeho koncentrace v rukou úzké ekonomické elity (Hrubec a Brabec, 2020, s. 6, 7).

Dále autoři poukazují na to, že pokud by byl zaveden základní nepodmíněný příjem a stroje pracují za nás (není už tolik potřeba naší mechanické práce), otevírají se nám další možnosti. Můžeme vykonávat cennou práci v občanské společnosti, tvořivou kulturní či duchovní práci, trávit čas s dětmi, seniory a dalšími blízkými, potřebnými apod. Otevřel by se prostor pro nekonzumní styl života, který by vedl k udržitelné společnosti, lepším mezilidským vztahům a lepším vztahům mezi lidmi a životním prostředím. Základní nepodmíněný příjem popisují jako způsob, jak ocenit pečovatelskou činnost nejen v rodinách ale i v širších komunitách. V současnosti je totiž taková práce dekomodifikována a trhy ji neposkytují dostatečně. Z velké části se tohle týká žen, které jsou právě těmi pečujícími. Základní nepodmíněný příjem je forma uznání toho, že pečovatelská práce je společensky cenná a zaslouží si finanční ohodnocení (Hrubec a Brabec, 2020, s. 8).

V případě vztahu zaměstnanec a zaměstnavatel autoři shledávají v základním nepodmíněném příjmu nástroj k humanizaci práce. Jeho zavedení by vedlo zaměstnavatele ke zvyšování mezd a zlepšování pracovních podmínek zejména u nekvalifikované práce, kde jsou mzdy nejnižší a pracovní podmínky nejhorší. Raventós (2017, s. 41) zmiňuje možnost zmírnění nechuti k riskování a umožnění větší inovace. Kdyby měli lidé jistotu základního nepodmíněného příjmu mohou si dovolit začít podnikat nebo se samozaměstnávat bez stresu ze ztráty nejen investice, ale i prostředků k obživě jako takových. Lidé by tedy nebyli existenčně závislí na úspěchu v podnikání a zároveň by měli blíže k minimálnímu počátečnímu kapitálu potřebnému k financování vlastního podnikatelského záměru.

V kontextu sociální státu by podle autorů základní nepodmíněný příjem doplňoval stávající poskytování specifických služeb a statků sociálním státem. Má-li být pro všechny zajištěno stejných svobod, pak je jasné, že pro člověka s postižením je potřeba více zdrojů než pro ostatní např. na náklady za pečujícího, pokud jejich blízcí chodí do zaměstnání. Samozřejmě se předpokládá, že zůstane i veřejné vzdělání od předškolního po vysokoškolský stupeň zdarma (Hrubec a Brabec, 2020, s.10).

K eliminaci chudoby by pak základní nepodmíněný příjem napomohl jako žebřík z pasti chudoby, protože chudým jedincům na sociálních dávkách se mnohdy neoplatí vykonávat placenou práci. Taková práce jen o málo převyšuje zisk z pobírání sociálních dávek a navíc s sebou nese určité náklady ve formě dopravy na pracoviště nebo na stravování na pracovišti. Základní nepodmíněný příjem pak přispívá i k destigmatizaci příjemců (oproti podmíněným dávkám), protože je redistribuován mezi všechny občany stejně. Zároveň se člověk v průběhu času přemísťuje z role čistého příjemce a přispěvatele a po určité době se stává méně pravděpodobné, že by se vytvořila většinová koalice odmítající tuto rovnou redistribuci (Hrubec a Brabec, 2020, s.10).

2.4 Experimenty se základním nepodmíněným příjmem

Do této chvíle byl základní nepodmíněný příjem vymezen pouze v teoretických oblastech. Pro kompletní dokreslení toho, co základní nepodmíněný příjem je a jaký vliv má na společnost přidáváme přehled tří experimentů.

2.4.1 Kalifornie

Jednalo se o program financovaný ze soukromých zdrojů společnosti SEED (The Stockton Economist Empowerment Demonstration). Náhodně vybraných 125 obyvatel města

Stockton získalo základní nepodmíněný příjem ve výši 500 dolarů měsíčně na dva roky. Jejich cílem bylo otestovat jednoduché, ale inovativní řešení chudoby a nerovnosti. Nyní přináší report prvního roku pokusu (SEED, © 2021):

U účastníků experimentu byla zjištěna téměř 1.5x menší volatilita příjmů oproti kontrolní skupině. To vedlo k stabilizaci a možnosti plánovat budoucnost. Po jednom roce v programu bylo 52 % účastníků schopno zaplatit neočekávané výdaje v hotovosti oproti začátku, kdy si tento výdaj mohlo dovolit 25 % účastníků. U kontrolní skupiny byl nárůst lidí, kteří si mohli dovolit zaplatit nečekaný výdaj, aniž by si museli půjčit pouze 3 %.

Základní nepodmíněný příjem také pomohl účastníkům se splácením dluhů. Oproti začátku, kdy své dluhy platilo 52 % účastníků. Po roce experimentu svůj dluh splácelo již 62 % účastníků. V kontrolní skupině byl zaznamenán pokles lidí, kteří spláceli své dluhy ze 48 % na 44 %. Tyto nové možnosti zmírňovali napětí u rodin, které byli zatíženi neplacenou pečovatelskou prací, nejistotou potravin a nedostatečnou zaměstnaností.

Mimo jiné po roce se zvýšil i počet lidí, kteří měli práci na plný úvazek z 28 % na 40 %. U kontrolní skupiny byl také zaznamenán nárůst, avšak už jen o 5 %. Základní nepodmíněný příjem v případě zaměstnanosti plnil úlohu emocionální a finanční podpory. Příjemci díky tomu dosáhli na základní potřeby jako je jídlo a veřejné služby a mohli si s větším klidem stanovit své cíle a dovolit si riskovat. Díky jistému příjmu si mohli lidé třeba jen dočasně snížit úvazek, čímž získali čas na nejrůznější profesní rekvalifikace (stáže, školení, kurzy). Následně se mohli ucházet o pozice v kvalitnějším pracovním prostředí a zároveň si díky vzdělání upevnili svou pozici na pracovním trhu. Dostali možnost k sebeurčení.

2.4.2 Finsko

O finském experimentu, který proběhl v letech 2017 a 2018, informuje vládní agentura KEELA – instituce sociálního pojištění ve Finsku. Příjemci základního nepodmíněného příjmu byli více spokojeni se svým životem a měli menší psychickou zátěž než kontrolní skupina. Jedná se o skupinu 2000 nezaměstnaných lidí ve věku od 25 do 58 let.

Primární zaměření ve vyhodnocování finského pokusu bylo na zaměstnanost. Interpretaci těchto výsledků komplikuje zavedení aktivizačního modelu, který byl zaveden na začátku druhého roku trvání experimentu. Aktivizační model zavedl přísnější kritéria nároku na dávky v nezaměstnanosti. Celkově vzato byly účinky za zaměstnanost malé (KEELA, © 2020).

Účastníci však oproti kontrolní skupině popisovali v dotazníkovém šetření provedeném těsně před koncem experimentu lepší duševní a ekonomickou pohodu. Byli spokojenější se svými životy, zažívali menší psychickou zátěž, deprese, smutek a osamělost. Pozitivněji vnímali také své kognitivní schopnosti. Zlepšení paměti, učení a schopnosti soustředit se (KELA, © 2020).

Pro některé základní nepodmíněný příjem znamenal nové možnosti účasti ve společnosti prostřednictvím dobrovolnictví nebo neformální péče. Mnoho respondentů uvedlo, že byl posílen jejich pocit autonomie. Pro některé experiment tvořil tlak na hledání zaměstnání a měli potíže se s tím vyrovnat (KELA, © 2020).

2.4.3 Kanada

V Ontariu v roce 2017 započal experiment se základním nepodmíněným příjmem, který byl však předčasně zrušen kvůli nástupu nové vlády. Nicméně univerzita McMaster zveřejnila studii, ve které se pomocí online průzkumu a kvalitativních rozhovorů snažili odhalit jaké účinky měl základní nepodmíněný příjem během doby, kdy experiment běžel.

Ze závěru studie (Ferdosi, McDowell, Lewchuk, Ross, 2020, s. 59) vyplývá, že experiment pomohl účastníkům smysluplnou cestou. Většina respondentů uvedla, že se jejich celková pohoda zlepšila, zvýšila se jejich fyzická aktivita, byli méně často unavení a přibližně polovina dotázaných uvedla méně častou fyzickou bolest, snížení užívání tabáku a alkoholu.

V případě duševního zdraví většina respondentů zaznamenala zlepšení. Méně častými u nich byly úzkosti, stres, deprese a hněv. Účastníci uvedli, že se jim zvětšilo sebevědomí a získali pozitivní pohled na život (Ferdosi, McDowell, Lewchuk, Ross, 2020, s. 59).

U účastníků se také snížila návštěvnost nemocnic. Získali přístup k lékům, zubní péči a poradenským službám. Velká část respondentů oznámila, že si mohli dovolit kvalitnější potraviny, méně často přeskakovali jídlo (lower meal-skipping behavior) a také méně navštěvovali potravinovou banku (Ferdosi, McDowell, Lewchuk, Ross, 2020, s. 59).

Zlepšení jejich finanční situace se odrazilo i na možnosti dovolit si jistější a vyšší úroveň bydlení a základní oblečení. Také se to odrazilo na větší ochotě splácet dluhy, méně častějším pobírání záloh na plat a na menší finanční závislosti na rodině a přátelích (Ferdosi, McDowell, Lewchuk, Ross, 2020, s. 59).

Základní nepodmíněný příjem měl v tomto experimentu podle získaných dat pozitivní účinek na mezilidské vztahy. Účastníci uváděli častější kontakt s ostatními, větší účast na

mimoškolních aktivitách, dobrovolnictví nebo častější provozování koníčků (Ferdosi, McDowell, Lewchuk, Ross, 2020, s. 60).

Experiment se projevil i v oblasti práce. Více než polovina účastníků, kteří měli zaměstnání před experimentem, si ji udrželi i během něj. Přibližně čtvrtina respondentů nebyli zaměstnání před a ani během experimentu. Pouhých 5 % uvedlo, že před experimentem nepracovali a během něj si práci našli. Téměř polovina těch, kteří během experimentu přestali pracovat nastoupili do škol, aby si doplnili vzdělání s vidinou lepšího zaměstnání (Ferdosi, McDowell, Lewchuk, Ross, 2020, s. 60).

3 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA JAKO ŽIVOTNÍ POMOC

Obor sociální pedagogika prošel pestrým a složitým vývojem. Je vystavěn na tématech filosofie, sociologie, pedagogiky, teorie výchovy a příkladech praxe pomoci druhým (Procházka, 2012, s. 61). Když pomineme prekoncepční období od antiky po raný novověk, lze říct, že sociální pedagogika vznikla jako reakce na rozpor mezi individuální autonomií a požadavky moderní společnosti, které jsou na jedince kladeny. Od svého počátku je sociální pedagogika spojována (jako teorie i praktická akce) se vzdělávacími výzvami, které vycházejí ze sociálního rozpadu, zejména pak z rozpadu socializace (Hämäläinen, 2015, s. 1023, 1024).

Řešení otázky sociálního vyloučení je úkolem sociální pedagogiky již od počátku jejího vzniku a trvá až do současnosti. Je úzce spojená s nástrahami moderní high-tech informační společnosti, jako jsou časté problémy s plněním pracovních očekávání a řízení svého života (Hämäläinen, 2015, s. 1033).

3.1 Definice

Nyní přejdeme k definici sociální pedagogiky jako životní pomoci. Kraus (2014, s. 133, 134) uvádí, že pomáhání vychází z altruistických potřeb člověka a má velmi blízko k dobrovolnictví. Jako základ pomoci uvádí nezištnou lásku k bližnímu bez nároku na odměnu. V rámci dobrovolnictví zmiňuje bohatou českou tradici už od doby národního obrození, první republiky a následné navázání po roce 1989. Zmiňuje organizace a spolky jako Sokol, Skaut-Junák, později Člověk v tísni, Bílý kruh bezpečí nebo nadaci Olgy Havlové. Také pomoc potřebným od státu a církve. Vznikaly sirotčince, starobince, chudobince a opatrovny.

Později se zabíhá termín pomáhající profese. Pomoc se stává profesionální činností, označují se tak obory jako sociální práce, psychoterapie, sociální pedagogika. Kraus (2014, s. 135) definuje sociálně pedagogickou pomoc jako *aktivní účast při řešení konkrétní životní situace, a to s konkrétním cílem, který vyplývá z daného ohrožení nebo nouze. Je to soubor činností, kterými se snažíme kompenzovat odhalené nedostatky, tj. aktivizovat člověka a pomáhat mu zajistit sociální i psychickou stabilitu a sociální nezávislost, tedy zkvalitnit život*. Vymezení sociální pedagogiky jako životní pomoci můžeme najít u Bakošové (2005, s. 54), která zdůrazňuje, že se jedná o pozitivní pedagogiku, která si klade za cíl poskytnutí pomoci všem věkovým kategoriím v různých typech prostředí pomocí hledání optimálních

forem pomoci a kompenzování nedostatků. Sociálně pedagogická pomoc podle Bendla (2016, s. 240) vychází z ideje sociálního začlenění a soustředí se na ochranu a pomoc znevýhodněným skupinám obyvatelstva nebo těm, kteří se aktuálně nacházejí v krizi a je potřeba jim umožnit začlenění se do společnosti a umožnit jim vést plnohodnotný život.

Může se jednat o běžné životní situace, které jedinec z nejrůznějších důvodů nezvládá vlastní silou. Popřípadě traumatické, nepředvídatelné a velmi bolestivé životní situace a potom i takové, které vznikají jako důsledek životních změn např. ztráta zaměstnání, přechod v životních etapách atp. Souhrnně tento druhý typ životních situací bývá označován jako specifické (Kraus, 2014, s.143).

3.2 Oblasti pomoci

V této kapitole se pokusíme o identifikaci oblastí, kde se sociální pedagogika jako životní pomoc může uplatnit. Oblasti vybíráme s přihlédnutím k tématu naší práce.

Jsme svědky nejrůznějších společenských změn a jejich neuvěřitelné rychlosti. Existuje mnoho označení pro současnou dobu. Petrussek jich v publikaci Společnosti pozdní doby (2006) zmiňuje více než sto. V téže publikaci Petrussek (2006, s. 23, 24) zmiňuje osm věků, které identifikuje Ernest Sternberg, z nichž vybíráme pro naši práci stěžejní:

- Informační věk, ve kterém bohatství bude generováno rozvojem vědění, které se bude odvíjet od rozvoje a možností informačních technologií
- Postmoderní věk charakterizující se rozšířením hranic konzumu, který do sebe pojme všechny sféry sociálního života (soukromí, veřejný, volný čas, včetně reakcí a prožívání vnějšího světa). Očekává se vznik postmoderní mentality, která se bude lišit v hodnotovém žebříčku a estetice.
- Věk globální provázanosti vyznačující se proniknutím globalizačních procesů do všech oblastí výroby, finančnictví, distribuce a obchodu a budou přebírat moc nad tvorbou lokálního a národního bohatství.
- Věk flexibilní specializace stojící na nových výrobních procesech a pracovní síle, která bude muset uspokojovat variabilní a rychle se proměňující trh.

Kraus (2014, s. 135) označuje postmoderní dobu jako období velkých změn. Společnost se stala velmi pluralitní, sociálně diferencovaná ve větší míře než dříve a také značně

individualizovaná. Autor upozorňuje, že v takovém světě není snadné se orientovat a zvyšujícím nárokům na člověka nemusí každý dostát.

Bakošová (2005, s. 45, 46) dodává upřednostňování individuálních potřeb a neschopnost je sladit se společenskými a vliv medií na rozkládání pozitivních cílů výchovy.

3.2.1 Pomoc při krizových životních situacích

Mluvíme-li o životní situaci, máme na mysli *komplex podnětů (jevů, osob, vztahů mezi nimi) vyskytujících se v určitém místě a v určitém čase*. Vnímání životních situací je podmíněno individuálními charakteristikami jedince (věk, vzdělání, pohlaví, osobnostní povaha atd.) (Kraus, 2014, s.140-142).

Krizová životní situace se vyznačuje tím, že jedinec, který se v ní ocitl vyžaduje pomoc, protože takovou vnitřní nebo vnější zátěž není schopen sám překonat. V případě, že tato situace není jen krátkodobá, ale jde o déle trvající stav, můžeme použít označení tíživá situace. Jak jsme již výše uvedli jedná se o traumatické situace nebo ty které vznikly z jako důsledek životních změn (Kraus, 2014, s.143).

Skarupská (2021) se při vymezení problémů digitalizace dostává k tématu zaměstnanosti a nezaměstnatelnosti jedinců. Brabec a Hrubec (2020, s. 6) zmiňují, že je v současnosti kulturní normou obviňovat oběti v případě ztráty zaměstnání. Takovýto neúspěch v podobě nezaměstnanosti nebo dokonce nezaměstnatelnosti je pro jedince velká krizová životní situace.

V těchto situacích, kdy člověk není schopen využít vlastní techniky zvládnání tíživé situace se jako vhodné jeví „naordinovat“ mu je. Po kritické fázi „volání o pomoc“, kterou většinou saturují jeho nejbližší a rodina, se otevírá prostor pro sociálněpedagogický přístup. Důležitá je aktivizace k předem domluveným a oboustranně (člověk v krizi a pomáhající) schváleným cílům. Podstatné je vědomí toho, že krizová situace je vždy příležitostí k jisté reflexi (Kraus, 2014, s. 144, 145).

Důležitým úkolem sociální pedagogiky je zabránit úpadku do sociálního vyloučení, který by se podle současných předpokladů zohledňující vývoj digitalizace a automatizace mohl dotknout až 20% populace v dalších 10-20 letech (Skarupská, 2021).

3.2.2 Sociálně vyloučení

Sociální exkluze bývá definována jako *proces, kdy jsou jednotlivci nebo celé skupiny vytěsňovány na okraj společnosti a je jim omezen nebo zamezen přístup ke zdrojům, které jsou dostupné jiným členům společnosti*. Příčina takového vyloučení může být vnější, kterou ti, kterých se to týká neovlivní nebo jen velmi těžce. Označují se jako strukturální a jsou dány širšími společenskými podmínkami nebo jednáním lidí, kteří se nachází mimo sociální exkluzi. Konkrétně jde o trh práce a jeho charakter, bytová a sociální politika, působení samospráv v sociální oblasti, rasismus a diskriminace na základě národnosti, etnicity atp. Vnitřní příčiny pak jsou takové jevy a vlivy, které jedinec tvoří sám a jsou důsledkem jeho jednání. Často se jedná o konsekvenci příčin vnějších a řadíme zde například ztrátu pracovních návyků, finanční ngramotnost a neschopnost dostát finančním závazkům, orientace na přítomnost z důsledku dlouhodobé frustrace, apatie a rezignace nad řešením vlastních problémů (Toušek, 2007, s. 13).

Jedinec, který se přizpůsobuje situaci vzniklou v důsledku sociální exkluze, si osvojuje návyky a vzorce chování, které mu znemožňují uspět ve většinové společnosti. Takové vzorce jednání jsou označovány jako maladaptivní a jsou funkční pouze v podmínkách sociálního vyloučení, čímž se stav vyloučení reprodukuje (Toušek, 2007, s. 13).

V kontextu takového chování se zmiňuje i pojem kultura chudoby, která se projevuje v dimenzi ekonomické (stižený přístup k finančnímu kapitálu, který je nahrazen sociálními dávkami, popř. nevýhodnými půjčkami), dále dimenzi kulturní, sociální a symbolické (přizpůsobení norem, rituálů, jazyka, postojů, hodnot a identity aktuálním podmínkám, včetně odlišné rodinné struktury), dimenze politická (nezájem o věci veřejné, negativní postoj k aktivitám státu, popř. samosprávy) a dimenze prostorová (vznik vyloučených lokalit) (Skarupská, 2016, s. 93)

Dříve než si uvedeme alespoň základní specifika osob zasažených tímto jevem, definujeme alespoň krátce chudobu. Tomeš (2010, s. 255) uvádí, že chudobu nemůžeme vnímat jen jako nedostatek něčeho, co by chudým stačilo poskytnout a tím by se problém vyřešil. Uvádí, že mezinárodní shoda na tom, co znamená chudoba zahrnuje *nemajetnost, nedostatečný příjem, nedostatečné zdraví a vzdělání, nelidské podmínky práce a života (bydlení, společenství, prostředí)*. Právě tato definice skrze jistou nedostupnost zdrojů a služeb je výhodná pro všechny profese, které se snaží tuto problematiku řešit.

Skarupská (2016, s. 93, 94) přináší souhrn specifík osob žijících v sociálním vyloučení:

- *žijí v přítomnosti, neumějí dlouhodobě plánovat, budoucnost je něco tak vzdáleného, že s ní nepracují;*
- *kognitivní funkce jsou zúžené, dítě není schopno využít díky prostředí svůj veškerý poznávací potenciál; jazyk vyjadřování je jednoduchý, často nerozumí slovům, která člen majority používá;*
- *je-li odlišný jazyk, je odlišné i myšlení – je zaměřeno na přítomnost, soudy i úsudky budou jednoduché a praktické, vedoucí k přežití, bez vzhledu do širších souvislostí;*
- *vzdělávání podceňují, nemá pro ně hodnotu;*
- *rodina se vyznačuje slabými vazbami;*
- *vztah k většinové společnosti a zejména jejím normám a hodnotám je negativní, často vyloženě opoziční;*
- *nemají zájem se veřejně zapojovat;*
- *očekávají, že je stát nebo obec zabezpečí, nechápou, že by se sami měli umět o sebe postarat, být aktivní při legálním hledání obživy;*
- *přebírají způsob života od generace rodičů a považují ho za samozřejmým přirozený.*

Aby se sociální vyloučení nereprodukovalo je důležité vytvořit síť ve které vzájemně spolupracuje jak škola, tak i sociální služby (zejm. sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi) (Skarupská, 2021). V době vzniku této práce ovšem není profese sociálního pedagoga zahrnuta ve školském zákoně, tudíž nelze říct, že by se taková síť tvořila plošně.

3.2.3 Komunity

Slovo komunita vychází z latinského slova *communitās*, které je vytvořeno ze slovního základu *communis*, jehož význam je společný, veřejný, mnohými sdílený. Jiní zase přiznávají slovu komunita starobylý indoevropský původ ze slova *kommein*, které má význam „změna nebo výměna sdílena všemi“ (Halamová, 2019, s. 558).

Kraus (2014, s. 193) uvádí, že většina definic komunitu vymezuje jako skupinu lidí žijících na určitém území, kteří mezi sebou mají jak vzájemné vazby, tak vazby k danému místu. Halamová (2019, s. 558) zmiňuje ještě druhý význam komunity, který klade důraz na zájem. Význam slova v tomto případě překračuje ohraničení komunity lokalitou a zaměřuje se na kvalitu osobních lidských vztahů, nehledě na to, z jakého místa osoby jsou. Dodává, že tyto

dva významy lze oddělovat až od doby nástupu rychlých forem transportu a rozvoje komunikačních technologií. V současnosti vlivem globalizace nabývá na důležitosti právě druhý význam, který označuje komunity vznikající kolem zájmů a vztahů.

Komunity můžeme dále rozlišovat podle její úrovně od místní (celá menší obec nebo městská čtvrť), městské (celé město), regionální (kolem určitých projektů, kulturně osvětových akcí, výchovně vzdělávacích účelů atp. v daném regionu) až po občanskou úroveň (společenství osob působících ve společném prostoru) (Kraus, 2014, s. 193, 194). Dalton, Elias, Wanderman (2001, s. 191) dělí úrovně komunit na mikrosystém (např. školní třída), organizace (např. náboženská kongregace), lokální komunita (např. město) a makrosystém (např. národní organizace).

Při práci s komunitou je sociální pedagogika důležitým elementem. Ta nahlíží na komunitu jako na prostor pro vzdělávání svých členů (Šťastná, 2016 s.11). Komunitní práci Kraus (2014, s. 194) rozumí činnost směřující k vyvolání a podpoření změn, které vedou ke zlepšení situace dané komunity, posléze i společenství a životních podmínek jejich členů.

Halamová (2019, s. 560, 561) uvádí několik strategií komunitní změny:

- Participace – jedná se o navození změny, na které se lidé sami podílí. To vede ke snazšímu přijetí změny mezi členy, protože toho byli sami součástí – participovali.
- Síťování – jde o sdílení podpory, informací, příležitostí a zdrojů. Vytvoří se jakási síť služeb a systémů pomoci, která se vzájemně podporuje.
- Konzultace – strategie při které dochází k profesionálnímu poradenství komunitám, zejména od komunitních psychologů. Cílem je zplnomocňovat komunitu k provádění optimálních změn.
- Komunitní vzdělávání a šíření informací – jedná se o integraci psychoterapie a vzdělávací komponenty intervence. Spolu s šířením informací může být použita k léčbě a prevenci.
- Veřejná politika – potencionálně nejefektivnější strategie změny skrze legislativní změny a tvorbu zákonů.

V případě strategie skrze komunitní vzdělávání a šíření informací uvádí Halamová (2019, s. 561) jako důležité, aby byl využit velký potenciál možné změny, brát v úvahu kulturní senzitivitu vůči komunitě a nelpět na původně stanovených cílech více než na porozumění jedinečným potřebám komunity. Tuto myšlenku rozvíjí Kraus (2014, s. 195) tím, že

profesionální pracovník by při této práci měl být především schopen naslouchat potřebám jednotlivců, žít uprostřed konfliktu a napětí, iniciovat spolupráci a motivovat všechny účastníky k zapojení se do dění, včetně schopnosti vypracovat projekt.

3.2.4 Volný čas

Předpokládá se, že vlivem budoucích změn na trhu práce se bude zkracovat pracovní doba (MPSV, 2016, s. 53; Holanová, 2015), což se projeví na nárůstu volného času. V sociologické encyklopedii je volný čas definován jako ten, ve kterém člověk nevykonává aktivitu pod tlakem závazků plynoucích ze společenské dělby práce nebo nutnosti zachování vlastního biofyzilogického či rodinného systému (Pácl, 2020). Hájek (2010, s. 17) volný čas charakterizuje jako *činnosti bezprostředně neutilitární, které přinášejí příjemné zážitky a očekávání, kam člověk vstupuje a kde se jí účastní na základě svého svobodného rozhodnutí.*

Volný čas v takové míře, jak máme dnes neprožíváme od počátku naší existence. Od 20. století se zásadně zvyšuje jeho rozsah a význam pro jednotlivce. Zároveň to znamená výzvu naučit se s ním smysluplně zacházet. S přihlédnutím k tomu, že se má rozsah volného času spíše zvyšovat berme v úvahu, že mimo funkci odpočinku sloužící k regeneraci pracovní síly, se do popředí mohou další funkce jako jsou zábava využívána především k obnově duševních sil nebo rozvoj osobnosti, kdy se člověk může podílet na vytváření kultury (Hájek. 2010, s. 17). Komplexní výčet funkcí a možností volného času nabízí Hájek (2010, s. 17):

- *rekreace (zotavení a uvolnění);*
- *kompence (odstraňování zklamání a frustrací);*
- *výchova a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení)*
- *kontemplace (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavby)*
- *komunikace (sociální kontakty a partnerství)*
- *participace (angažování se na vývoji společnosti)*
- *integrace (stabilizace života rodiny a vrůstání do společenský organismů)*
- *enkulturace (kulturní rozvoj sebe sama, kreativita v umění, sportu, technických a dalších možnostech)*

Hrubec a Brabec (2020, s. 6) upozorňují na nedostatečnou institucionální infrastrukturu také na nedostatečný kulturní repertoár pro využití volného času. Kladou důraz na to, aby na ubývání práce (snižování hodin v zaměstnání) bylo nahlíženo z kulturních a společenských hledisek. Trávení volného času bylo tématem i pro Masaryka, pro kterého byla opakování práce prázdnou. Hlavní problém podle něj není pracovní doba ale prázdná a to jak ji nejlépe využít (Petrušek, 2006, s. 423).

Z přehledové studie Kolaříkové a Němce (2017, s. 24) vyplynulo, že mimo typické volnočasové aktivity jako jsou televize, počítač, poslech hudby a přátelé se jako vhodné pro pocit životní pohody ukazují i organizované aktivity. Těmto aktivitám, jako jsou sport a zájmové kroužky, se ovšem věnují především děti ze socioekonomicky silnějších rodin. Stejně jako uvádí pozitivní důsledky kvalitně stráveného času na pocit pohody u dětí, poukazují na stejný efekt i u dospělých. U dospělých takto kvalitně strávený volný čas má pozitivní efekt i na jejich rozvoj kariérní adaptabilitu.

Mimo socioekonomické zázemí rodin, vzdělání a genderu hraje důležitou roli také prostředí na mikro, mezo i makro úrovni. Takže od nejbližšího okolí jedince, přes konkrétní lokalitu, ve které jedinec tráví svůj volný čas až po klima širšího sociálního prostředí (kultura a politika dané země) (Kolaříková, Němec, 2017, s. 24).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ TÉMA

Tématem diplomové práce jsou dva fenomény, které si jsou optikou sociální pedagogiky poměrně podobné, alespoň ve změnách, které s sebou nesou. Stejně tak je spojují i jiní autoři (např. Bendel, 2019; Furman a Seamans, 2019). Jedná se o současný trend digitalizace v průmyslu (též Průmysl 4.0) a základní nepodmíněný příjem.

Oba tyto fenomény s sebou přináší mnoho pozitivních změn, pokud se na ně jako společnost dokážeme připravit nebo dostatečně včas a flexibilně reagovat. V Průmyslu 4.0 dochází k přechodu ke kyberfyzickým systémům, které dokážou nahradit lidskou práci např. v oblastech úředního zpracování číselných údajů, všeobecné administrativy, kovářské a nástrojářské oblasti (Vacek 2016, s. 33-34). V současnosti si každý může všimnout například samoobslužných pokladen v supermarketech. Jedná se tedy o proměny na trhu práce, na které bude třeba adekvátně reagovat. Nahradí-li stroje tyto pozice, společnost tak získá více volného času. Tady se právě střetáváme s druhým fenoménem – základním nepodmíněným příjmem. Ten by měl každému občanu zajistit přísun určitého obnosu financí a to bez ohledu na jeho aktivitu, tedy nepodmíněně. Oproti současnosti, kdy jsme zvyklí spíše na podmíněnou podporu ze strany sociálních států. Získá-li člověk určitý nepodmíněný příjem, nemusí pak nutně trávit takové množství času v zaměstnání a může se více realizovat podle svého vlastního uvážení v nově získaném volném čase. Stává se tak svobodnější ve své volbě.

Otázkou tedy zůstává, zda je naše společnost na tyto změny dostatečně připravena a jak by sociální pedagogika mohla přispět ke snížení rizik spojených se zaváděním konceptu Průmysl 4.0 a přechodem k základnímu nepodmíněnému příjmu.

4.1 Výzkumné cíle a otázky

Hlavním výzkumným cílem bylo **zjistit, jak může sociálně pedagogické působení přispět k eliminaci rizik spojených s přechodem k Průmyslu 4.0 a základnímu nepodmíněnému příjmu**. Dílčí cíle byly stanoveny takto:

- Zjistit, zda jsou respondenti připraveni na změnu profese.
- Zjistit, zda respondenti znají koncept základního nepodmíněného příjmu.
- Zjistit do čeho by respondenti investovali svůj čas v případě zavedení základního nepodmíněného příjmu.

Hlavní výzkumnou otázku jsme stanovili: **Jak může sociálně pedagogické působení přispět k eliminaci rizik spojených s přechodem k Průmyslu 4.0 a základnímu nepodmíněnému příjmu?** Následně jsme stanovili dílčí otázky:

- Jsou respondenti připraveni na změnu profese?
- Znájí respondenti koncept základního nepodmíněného příjmu?
- Do čeho budou respondenti investovat svůj čas, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem?

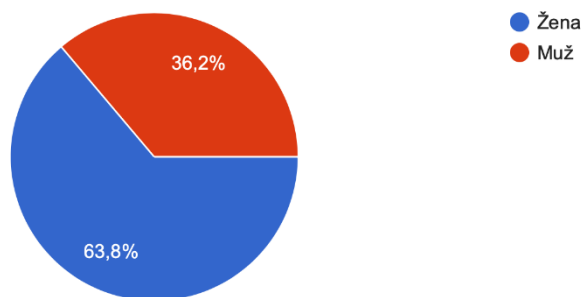
4.2 Druh výzkumu

Jedná se o kvantitativní design výzkumu, ke kterému jsme data získali pomocí ankety. Ta byla mezi respondenty distribuována pomocí propagovaného příspěvku (reklama) na sociální síti Facebook. Ze sociální sítě byli respondenti přesměrováni na webovou prezentaci výzkumu. Na webu se kromě samotného odkazu na anketu nachází také krátký popis zkoumaných témat.

4.3 Výzkumný soubor

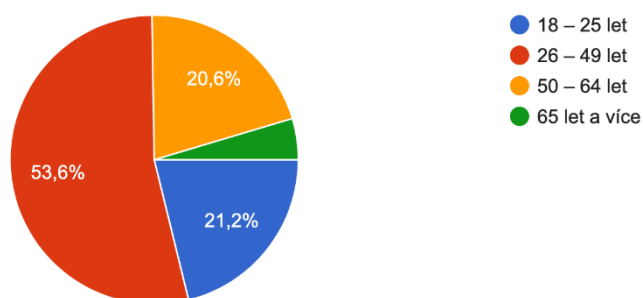
Výzkumný soubor tvořili obyvatelé České republiky starší 18 let, kteří jsou zároveň uživatelé sociální sítě Facebook. Respondenty jsme oslovovali skrze propagovaný příspěvek (reklamu), která měla dosah na 10 006 uživatelů (počet lidí, kteří viděli reklamu alespoň jednou). Zájem o příspěvek projevilo celkem 687 uživatelů (počítají se všechny interakce u příspěvku – kliknutí na odkaz, příspěví komentářem, označení příspěvku jako „to se mi líbí“ atp.). Vyplňování ankety dokončilo 586 respondentů, kteří tvoří náš výběrový soubor. Vzhledem k obsáhlému základnímu souboru jsme usilovali alespoň o 1 000 respondentů. Tento cíl se nám povedlo naplnit z 59 %.

Našimi respondenty jsou z větší části ženy. Více než polovina, tedy 374 responzí (63,8 %), byla od žen. Zbýlá část 212 responzí (36,2 %) byla od mužů.

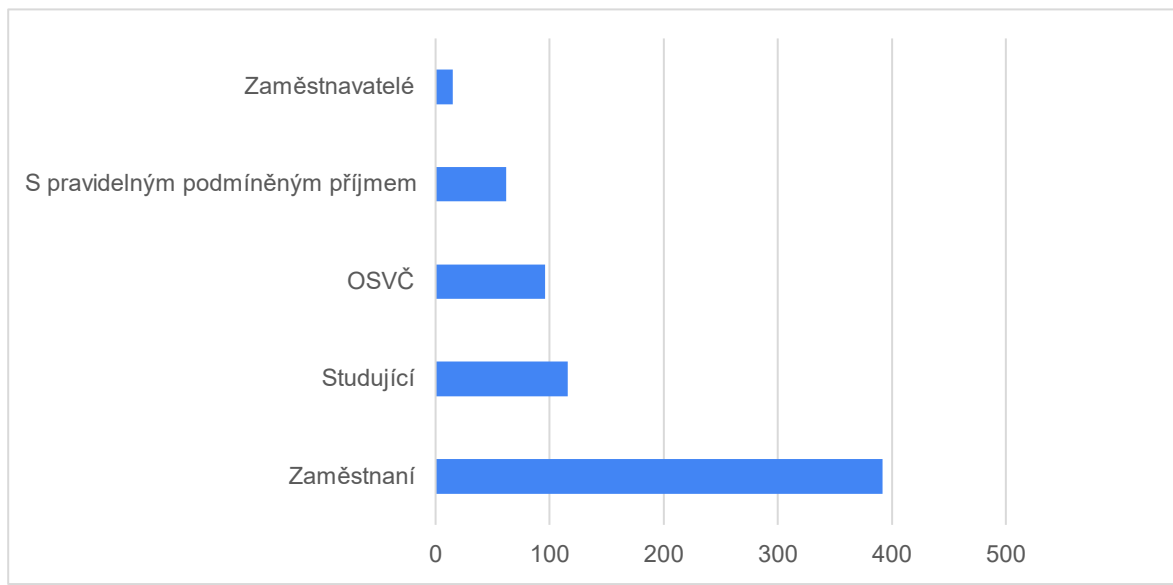
Graf 1: Pohlaví

Ve věkové skladbě respondentů dominovala kategorie ve věku 26–49 let, která v celkovém počtu 314 responzí (53,6 %) tvořila více než polovinu dotazovaných. Následovala věková kategorie 18–25 let v počtu 124 responzí (21,2 %), 50–64 let v počtu 121 responzí (20,6 %) a nejméně početnou kategorií byli respondenti ve věku 65 a více let 27 responzí (4,6 %).

Graf 2: Věk

V případě dotazu na postavení na trhu práce tvořili nejpočetnější skupinu respondentů zaměstnanci 392 responzí (66,9 %), dále studující 116 responzí (19,8 %), osoby samostatně výdělečně činné 96 responzí (16,4 %), lidé pobírající nějakou formu pravidelného podmíněného příjmu 62 responzí (9,4 %) a zaměstnavatelé 15 responzí (2,6 %).

Graf 3: Postavení na trhu práce

V případě času investovaného do výdělečné činnosti jsou nejpočetnější skupinou respondenti pracující 40 hodin týdně 242 responzí (41,3 %), následuje kategorie respondentů pracujících více než 40 hodin týdně 111 responzí (18,9 %), nepracující 82 responzí (14 %), pracující v rozsahu více než 20 hodin týdně, ale méně než 40 hodin týdně 69 responzí (11,8 %), pracující méně než 20 hodin týdně 54 responzí (9,2 %) a respondenti pracující 20 hodin týdně 28 responzí (4,8 %).

Graf 4: Čas vynaložený na placenou práci

4.4 Výzkumná technika

Ke sběru dat jsme využili anketu. Anketa bývá charakterizována minimální kontrolou výběru dotazovaných a procesu vyplňování anketního dotazníku. Slouží ke zjišťování názorů na nějaký problém nebo také k výzkumu postojů např. politických. V komparaci

s dotazníkovým šetřením využívá anketa spíše uzavřených otázek umožňující rychlou orientaci v problému a rychlou odpověď. (Dvořák, 2018)

Anketa obsahuje 17 položek členěných do 3 sekcí. Mimo první sekci zbylé dvě obsahují popis dané problematiky. Tedy co je to Průmysl 4.0 a základní nepodmíněný příjem.

V první sekci se respondentů dotazujeme pomocí 4 položek na jejich pohlaví, věk, postavení na trhu práce a výši pracovního úvazku. Postavení na trhu práce určují odpovědi zaměřené na to, zda je respondent zaměstnanec, zaměstnavatel nebo OSVČ, student nebo ve starobním důchodě. Výši úvazku zjišťujeme dotazováním se na počet odpracovaných hodin týdně.

Ve druhé sekci, která obsahuje 5 položek, se zaměřujeme na otázky spojené s digitalizací v průmyslu, konkrétně na otázky týkající se změny profese. Zda pro respondenty bude snadné změnit profesi, rekvalifikovat se a zda pro ně bude snadné překonat čas ve kterém by neměli placené zaměstnání. V tomto případě se na dotazy v položkách vyjadřují buď kladně nebo záporně, mimo jednu, kde se respondentů doptáváme, zda by byli ochotní se profesně přeorientovat na nějakou z dvaceti nejméně ohrožených profesí digitalizací. V tomto případě respondenti vybírají jednu nebo více odpovědí z nabízeného seznamu.

Ve třetí sekci se věnujeme otázkám spojených se základním nepodmíněným příjmem. Dotazujeme se na obeznamenost se základním nepodmíněným příjmem a reakce na situace plynoucí se zavedením základního nepodmíněného příjmu. Zejména na využívání času respondentů v případě, že by byl zaveden základní nepodmíněný příjem ve výši aktuálního životního minima. Konkrétně zda by se věnovali dobrovolnictví, placené práci, volnočasovým aktivitám nebo domácím pracím. Nejprve na jednotlivé položky odpovídají ano či ne. Pokud v oblastech dobrovolnictví a volného času odpoví kladně doptáváme se na aktivity, které by preferovali (výběrem z předem vytvořených nebo vepsáním vlastní odpovědi).

Anketa jako technika sběru dat má značné rezervy. Chtěli jsme docílit přehledu (vytvoření si aktuálního obrázku) o naší společnosti v kontextu sociální pedagogiky a rizik, které s sebou přináší fenomény základního nepodmíněného příjmu a Průmyslu 4.0. Celý výzkum je koncipován spíše povrchově a měl by sloužit jako podklad dalším hlubším výzkumům v potřebných oblastech, které zde identifikujeme, popíšeme a navrhneme možná řešení. Z tohoto důvodu se můžeme spokojit se zvolenou technikou.

4.5 Způsob zpracování dat

Všechny data jsme zpracovali v programu MS Excel. Abychom mohli odpovědět na naši hlavní výzkumnou otázku: **Jak může sociálně pedagogické působení přispět k eliminaci rizik spojených s přechodem k průmyslu 4.0 a základnímu nepodmíněnému příjmu?** Musíme nejprve odpovědět na naše dílčí výzkumné otázky a následně navrhnout určitá řešení na základě sociálně pedagogických teorií.

Data k dílčí výzkumné otázce „**Jsou respondenti připraveni na změnu profese?**“ získané z 5. a 7. položky ankety budou roztrženy do čtyř skupin:

1. Lidé, pro které bude snadné změnit profesi a zároveň si mohou dovolit žít nějaký čas bez příjmu.
2. Lidé, pro které bude snadné změnit profesi, ale nemohou si dovolit žádný čas bez příjmu.
3. Lidé, pro které nebude snadné změnit profesi, ale mohou si dovolit nějaký čas bez příjmu.
4. Lidé, pro které nebude snadné změnit profesi a nemohou si dovolit výpadek příjmů.

Dále budeme odpověď na tuto otázku hledat v odpovědích na položky 7 a 8. Opět budeme respondenty třídit do čtyř skupin:

1. V případě nutnosti bude snadné změnit profesi a zároveň jsou ochotni podstoupit rekvalifikaci (i vícekrát).
2. V případě nutnosti nebude snadné změnit profesi, ale jsou ochotni podstoupit rekvalifikaci (i vícekrát).
3. V případě potřeby bude snadné změnit profesi, ale nejsou ochotni podstoupit rekvalifikaci.
4. V případě potřeby nebude snadné změnit profesi a nejsou ochotni podstoupit rekvalifikaci.

Stejně skupiny určíme i v případě osob samostatně výdělečně činných jakožto specifické skupiny.

K této dílčí otázce se vztahuje také 6. položka ankety, kdy zjistíme, zda jsou respondenti připraveni na psychicky náročnější a hůře placenou práci. Také položka č. 9, která sleduje,

zda by respondenti byli ochotni rekvalifikovat se na jednu z 20 digitalizací nejméně ohrožených profesí a jakou.

Ke druhé dílčí výzkumné otázce „**Znají respondenti koncept základního nepodmíněného příjmu?**“ patří položky dotazníku č. 10 a 11. Podle odpovědí třídíme respondenty do 4 skupin:

1. Ti, kteří znají koncept ZNP a dovedou si představit, jak by to změnilo jejich život, případně vědí, co by dělali.
2. Ti, kteří znají koncept ZNP, ale nedovedou si představit, jak by to změnilo jejich život, případně nevědí, co by dělali.
3. Ti, kteří neznají koncept ZNP, ale dovedou si představit, jak by to změnilo jejich život, případně vědí, co by dělali.
4. Ti, kteří neznají koncept ZNP, ani se nedovedou představit, jak by to změnilo jejich život, případně nevědí, co by dělali.

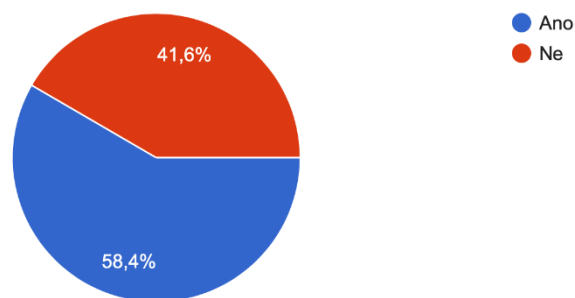
V každé z těchto skupin se ještě zaměříme na ty, kteří odpoví negativně na položky 12 – 14.

Následuje dílčí otázka „**Do čeho budou respondenti investovat svůj čas, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem?**“ které odpovídají položky ankety 12 – 15.

5 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

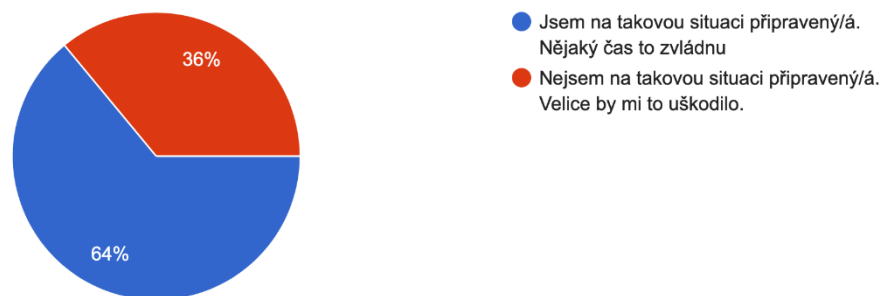
Pojďme si nejprve představit surová data, která jsme získali. Pořadí odpovídá struktuře ankety. Odpovědi jsme zobrazovali pomocí grafů a tabulek.

Dotazovali jsme se, zda bude pro respondenta snadné v případě potřeby změnit profesi odpovědělo kladně 342 respondentů (58,4 %) a negativně odpovědělo 244 respondentů (41,6 %).

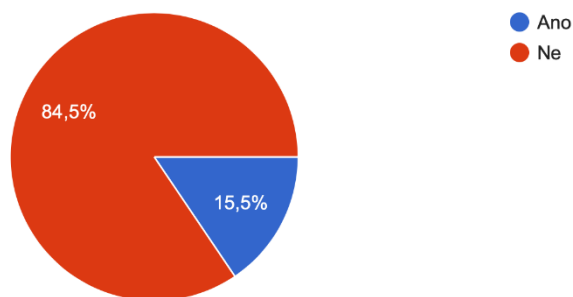
Graf 5: Bude pro vás snadné v případě potřeby změnit profesi?

Na případný výpadek příjmů z důsledku dočasné ztráty zaměstnání je připraveno 375 respondentů (64 %) a naopak by taková situace velice uškodila 211 respondentům (36 %).

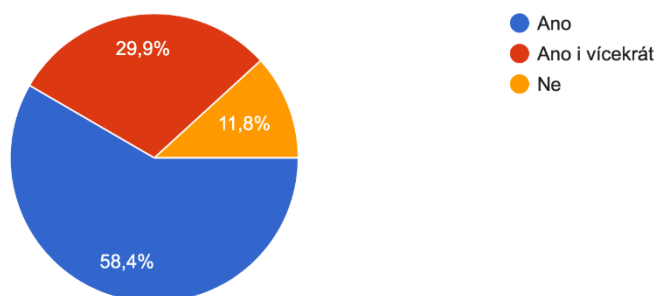
Graf 6: Kdyby nastalo období, kdy nebudete mít žádný příjem z důsledku dočasné ztráty zaměstnání bude to pro Vás snadné?

Věnovat se po rekvalifikaci hůře placené a psychicky náročnější práci by nebylo snadné pro 495 respondentů (84,5 %). Naopak snadné by to bylo pro 91 respondentů (15,5 %).

Graf 7: Kdybyste se měl/a po rekvalifikaci věnovat hůře placené a psychicky náročnější práci, bude to pro vás snadné?

Velká část respondentů je ochotná podstoupit rekvalifikaci k výkonu jiné profese. Alespoň jednou je ochotno podstoupit rekvalifikaci 342 respondentů (58,4 %) a 175 (29,9 %) jich je ochotno podstoupit rekvalifikaci i vícekrát. Naopak 69 respondentů (11,8 %) není ochotno podstoupit rekvalifikaci.

Graf 8: Jste ochotni podstoupit rekvalifikaci k výkonu jiné profese?

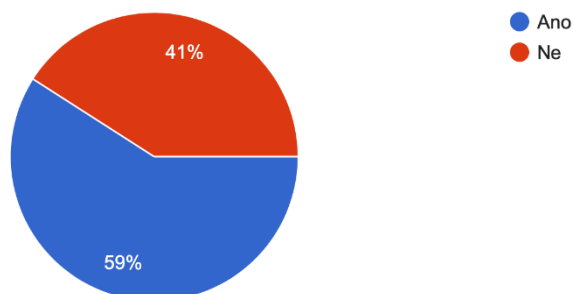
Vacek (2016, s. 34,35) nabízí výčet dvaceti profesí s nejnižším indexem ohrožením digitalizací. Naši respondenti měli zvolit ty, na které by pro ně bylo přijatelné přeorientovat se, případně uvést „žádná z uvedených profesí“. Seřazené výsledky naleznete v tabulce níže.

Pozice	Absolutní počet responzí	Relativní počet responzí
Řídící pracovníci v oblasti vzdělávání, zdravotnictví, v sociálních a jiných oblastech	214	36,5 %
Učitelé na vysokých a vyšších odborných školách	196	33,4 %

Řídicí pracovníci v maloobchodě a velkoobchodě	178	30,4 %
Řídicí pracovníci v oblasti ubytovacích a stravovacích služeb	169	22,8 %
Řídicí pracovník v oblasti obchodu, marketingu, výzkumu, vývoje, reklamy a styku s veřejností	165	28,2 %
Pracovníci v oblasti informačních a komunikačních technologií	105	17,9 %
Žádná z uvedených profesí	82	14 %
Řídicí pracovníci v zemědělství, lesnictví, rybářství a v oblasti životního prostředí	81	13,8 %
Všeobecné sestry a porodní asistentky se specializací	58	9,9 %
Specialisté v oblasti sociální, církevní a v příbuzných oblastech	50	8,5 %
Specialisté v oblasti strategie a personálního řízení	48	8,2 %
Lékař (kromě zubních lékařů)	33	5,6 %
Zákonodárci a nejvyšší úředníci veřejné správy	31	5,3 %
Specialisté v oblasti databází a počítačových sítí	30	5,1 %
Specialisté ve výrobě, stavebnictví, a příbuzných oborech	25	4,3 %
Specialisté v biologických a příbuzných oborech	23	3,9 %
Řídicí pracovníci v průmyslové výrobě, těžbě, stavebnictví, dopravě a příbuzných oborech	22	3,8 %
Specialisté v oblasti elektrotechniky, elektroniky a elektrických komunikací	22	3,8 %
Ostatní specialisté v oblasti zdravotnictví	21	3,6 %
Mistři a příbuzní pracovníci v oblasti těžby, výroby a stavebnictví	19	3,2 %
Ostatní řídicí pracovníci	0	0%

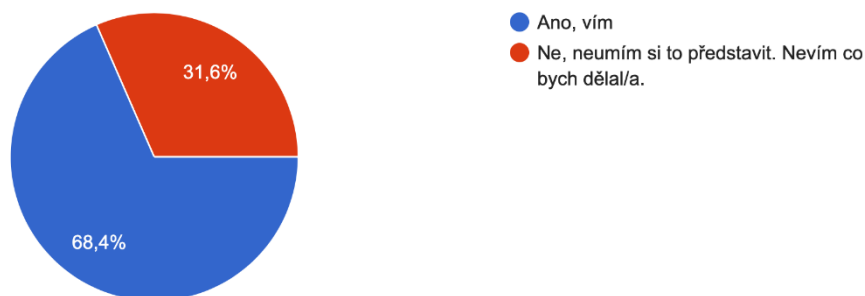
Tabulka 1: Následující profese jsou označovány jako nejméně ohrožené digitalizací. Bylo by pro Vás přijatelné se přeorientovat na nějakou z nich?

S konceptem základního nepodmíněno příjmu se setkalo poprvé až při tomto výzkumu 240 respondentů (41 %) a ostatních 346 respondentů již o základním nepodmíněném příjmu slyšelo někdy dříve.

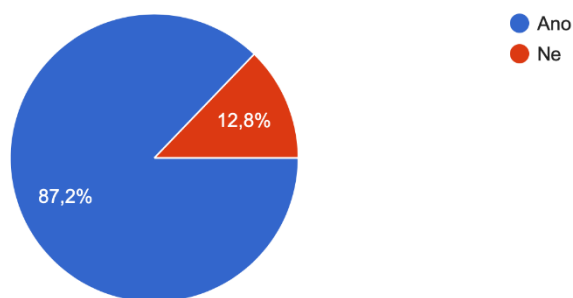
Graf 9: Slyšel/a jste už někdy o základním nepodmíněném příjmu?

Nyní se dostáváme do části, ve které v otázkách operujeme se situací, kdy je zaveden základní nepodmíněný příjem, který by znamenal pravidelný příjem cca 13 500 Kč na osobu. První dotaz směřoval k tomu, zda si respondenti dokážou představit, jak by to změnilo jejich život. Převažovala odpověď, že by si takovou situaci respondenti dokázali představit s počtem 401 responzí (68,4 %). Naopak 185 respondentů (31,6 %) si takovou situaci nedokáže představit a neví co by dělali.

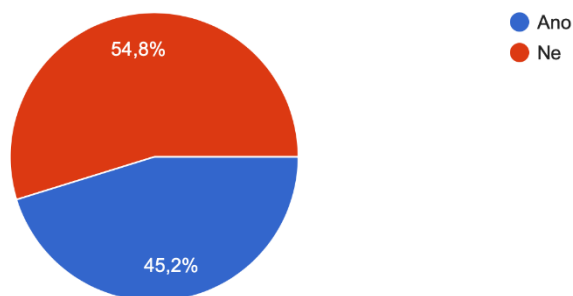
Graf 10: Dovede si představit, jak by to změnilo Váš život, co byste dělal/a, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem...

Dotazovali jsme se i na ochotu dále vykonávat placenou práci. Kladně odpovědělo 511 respondentů (87,2 %). Dalších 75 respondentů (12,8 %) by nebyli ochotni dále vykonávat placenou práci.

Graf 11: Jste ochotni dále vykonávat placenou práci, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem...

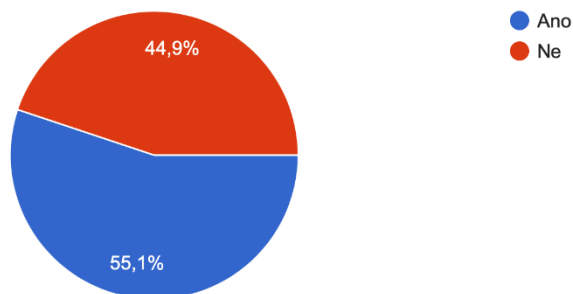
Převážně domácím pracím (práce v domácnosti, péče o nezletilé, nemocné nebo staré členy domácnosti) by se pak věnovalo 265 respondentů (45,2 %). Naopak 321 respondentů (54,8 %) by se nechtělo věnovat převážně domácím pracím.

Graf 12: Jste ochotni věnovat se převážně domácím pracím (práce v domácnosti, péče o nezletilé, nemocné nebo staré členy domácnosti), kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem...

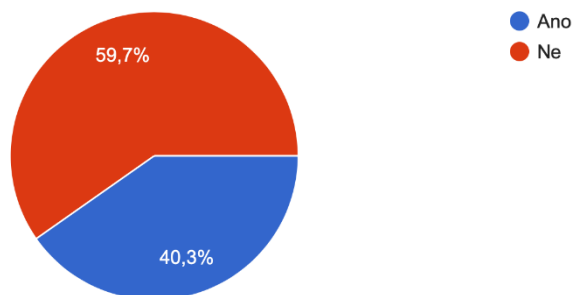

Ochota věnovat se dobrovolnickým pracím byla zjištěna u 323 respondentů (55,1 %) opačně pak odpovědělo 263 respondentů (44,9 %)

Graf 13: Jste ochotni věnovat se dobrovolnickým pracím, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem...

Převážně volnočasovým aktivitám by se pak věnovalo 236 respondentů (40,3 %). Ostatních 350 respondentů (59,7 %) by se nevěnovalo převážně volnočasovým aktivitám.

Graf 14: Budete se věnovat převážně volnočasovým aktivitám, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem...

Respondenti, kteří jsou ochotni věnovat se převážně dobrovolnickým pracím (323) dále měli volit jakým pracím by se věnovali. Přehled odpovědí nabízí tabulka níže. V tabulce nejsou zahrnuty odpovědi s jednou responzí. Jedná se o následující aktivity: Dobrovolnické práce v rámci církevních společenství, práce se sny, podpora LGBT komunity, výuka řemesel.

Aktivita	Absolutní počet responzí	Relativní počet responzí
V oblasti sociálních či zdravotnických služeb	216	66,6 %
V oblasti zaměřené na práci s dětmi a mládeží	210	65 %

V oblasti ochrany přírody	166	51,1 %
Turistické a okrašlovací oblasti (starají se o značení turistických tras, údržbu památek apod.)	156	48 %
Práce se zvířaty, pomoc zvířatům	10	3,1 %

Tabulka 2: Jakým dobrovolnickým pracím byste se věnoval/a?

Doplňující otázka k volnočasovým aktivitám se týkala výběru konkrétní aktivity. Tato otázka byla položena pouze těm respondentům, kteří v předešlé otázce odpověděli kladně (236 respondentů).

Aktivita	Absolutní počet responzí	Relativní počet responzí
Turistika	166	70,3 %
Četba knih	153	64,8 %
Práce na zahradě	115	48,7 %
Umělecké činnosti	104	44,1 %
Práce v domácnosti	100	42,4 %
Surfování na internetu	90	38,1 %
Hraní počítačových her	76	32,2 %
Sociální sítě	66	28 %
Lyžování	51	21,6 %
Plavecké sporty	44	18,6 %
Nakupování	36	15,3 %
Míčové sporty	26	11 %
Rekreační užívání návykových látek	24	10,2 %
Šachy	15	6,4 %
Bojové sporty	12	5,1 %
Věnovat se dítěti/dětem	6	2,5 %
Vzdělávání se	5	2,1 %
Jiné sporty	3	1,3 %

Tabulka 3: Jaké volnočasové aktivity preferujete?

V této chvíli jsme se zabývali pouze surovými daty. Abychom mohli lépe interpretovat získané výsledky je potřeba sesbíraná data lépe utřídit. V této chvíli jsme data roztrídili do skupin a také jsme na jednotlivé odpovědi nahlíželi z různých hledisek.

Zaměřili jsme se na data, která ukazují, zda pro respondenty bude snadné změnit profesi a zda jsou ochotni alespoň jednou podstoupit rekvalifikaci. Na základně získaných dat určujeme čtyři skupiny:

1. V případě nutnosti bude snadné změnit profesi a zároveň jsou ochotni podstoupit rekvalifikaci (i vícekrát).
2. V případě nutnosti nebude snadné změnit profesi, ale jsou ochotni podstoupit rekvalifikaci (i vícekrát).
3. V případě potřeby bude snadné změnit profesi, ale nejsou ochotni podstoupit rekvalifikaci.
4. V případě potřeby nebude snadné změnit profesi a nejsou ochotni podstoupit rekvalifikaci.

Skupina	Počet respondentů (%)
1. skupina	312 (53,2) – 116 (19,8)
2. skupina	205 (35) 59 (10, 1)
3. skupina	30 (5,1)
4. skupina	39 (6,7)

Tabulka 4: Změna profese a ochota rekvalifikace

Také jsme třídili respondenty do čtyř skupin dle změny profese a jejich možností výpadku příjmu:

1. V případě nutnosti bude snadné změnit profesi a zároveň si mohou dovolit žít nějaký čas bez příjmu.
2. V případě nutnosti bude snadné změnit profesi, ale nemohou si dovolit žádný čas bez příjmu.
3. V případě nutnosti nebude snadné změnit profesi, ale mohou si dovolit nějaký čas bez příjmu.

4. V případě nutnosti nebude snadné změnit profesi a nemohou si dovolit výpadek příjmů.

Skupina	Počet respondentů (%)
1. skupina	229 (39,1)
2. skupina	113 (19,3)
3. skupina	146 (24,9)
4. skupina	98 (16,7)

Tabulka 5: Změna profese a výpadek příjmu

Určili jsme také skupiny na základně znalosti konceptu základního nepodmíněného příjmu a zda si respondenti dovedou představit, jak by to změnilo jejich život, případně vědí, co by dělali.

1. Skupina – Ti, kteří znají koncept ZNP a dovedou si představit, jak by to změnilo jejich život, případně vědí, co by dělali.
2. Skupina – Ti, kteří znají koncept ZNP, ale nedovedou si představit, jak by to změnilo jejich život, případně nevědí, co by dělali.
3. Skupina – Ti, kteří neznají koncept ZNP, ale dovedou si představit, jak by to změnilo jejich život, případně vědí, co by dělali.
4. Skupina – Ti, kteří neznají koncept ZNP, ani se nedovedou představit, jak by to změnilo jejich život, případně nevědí, co by dělali.

Nyní je na místě připomenout, že koncept ZNP byl krátce popsán v anketě. Tudiž pokud respondenti uvedli, že neznají koncept ZNP, znamená to, že se s ním nesetkali pouze do této chvíle.

Skupina	Počet respondentů (%)
1. Skupina	286 (48,8)
2. Skupina	60 (10,2)
3. Skupina	115 (19,6)
4. Skupina	125 (21,3)

Tabulka 6: Znalost ZNP a změny života

V případě osob samostatně výdělečně činných (celkem 96 respondentů) bude pro 58 respondentů (60,4 %) snadné v případě potřeby změnit profesi a pro 38 respondentů (39,6 %) změna profese snadná nebude.

Následně jsme se zaměřili na podrobnější rozbor těchto skupin. Z těch, pro které bude snadná změna profese je 45 respondentů připraveno na výpadek příjmu z důsledku ztráty zaměstnání a 51 respondentů je ochotno podstoupit rekvalifikaci alespoň jednou. Naopak 13 respondentů z této skupiny není připraveno na výpadek příjmu a velice by jim to uškodilo a 7 respondentů není ochotno podstoupit rekvalifikaci.

Naopak respondenti ze skupiny osob samostatně výdělečně činných, pro které není snadné změnit profesi ve 26 případech odpověděli, že jsou připraveni na výpadek příjmu a ve 12 případech nejsou připraveni. Ochotno podstoupit rekvalifikaci je 31 respondentů a 7 není.

Snadné změnit profesi	Počet responzí (%)	Výpadek příjmu	Počet responzí (%)	Ochota rekvalifikace	Počet responzí (%)
Ano	58 (60,4)	Neuškodí	45 (46,9)	Ano	51 (53,1)
		Uškodí	13 (13,5)	Ne	7 (7,3)
Ne	38 (39,6)	Neuškodí	26 (27,1)	Ano	31 (32,3)
		Uškodí	12 (12,5)	Ne	7 (7,3)

Tabulka 7: Změna profese a ochota rekvalifikace (OSVČ)

Také jsme zjistili, že výpadek příjmu uškodí 142 ženám (38 %) a 69 mužům (32,5 %) a naopak neuškodí 232 ženám (62 %) a 143 mužům (67,5 %). Data jsou uvedeny také v tabulce níže.

Pohlaví	Ano	Ne
Ženy	142 (38 %)	232 (62 %)
Muži	69 (32,5 %)	143 (67,5 %)

Tabulka 8: Zda výpadek příjmu uškodí (podle pohlaví)

Zaměřili jsme se také na to, zda jsou naši respondenti připraveni na dočasný výpadek příjmu podle jejich věku (tedy i přibližné aktivní doby na trhu práce).¹ Výsledky jsou zobrazeny v tabulce níže

Věk	Ano	Ne
18–25	70 (56,5 %)	54 (43,5 %)
26–49	204 (65 %)	110 (35 %)
50–64	80 (66,1 %)	41 (33,9 %)

Tabulka 9: Zda výpadek příjmu uškodí (podle věku)

A také jsme se na výpadek příjmu zaměřili z pohledu času v zaměstnání.

Čas v zaměstnání / týden	Ano	Ne
<20 hodin	37 (68,5 %)	17 (31,5 %)
20 hodin	21 (70 %)	7 (25 %)
20–40 hodin	46 (66,7 %)	23 (33,3 %)
40 hodin	159 (63,6 %)	91 (36,4 %)
>40 hodin	80 (72,1 %)	31 (27,9 %)

Tabulka 10: Zda výpadek příjmu uškodí (podle času v zaměstnání)

¹ Z této analýzy byli vyřazeni respondenti 65+, protože předpokládáme, že už se velká část aktivně nepohybuje na trhu práce.

6 INTERPRETACE DAT A DOPORUČENÍ

V této kapitole aplikujeme zjištěná data na dílčí cíle, která jsme stanovili a navrhujeme doporučení, jenž je v kompetencích sociální pedagogiky. Ve shrnutích obou podkapitol pak data vztahujeme k hlavnímu cíli.

6.1 Změna profese

Jedním z cílů předkládané práce bylo **zjistit, zda jsou respondenti připraveni na změnu profese**. Na základě dostupných dat jsme určili několik skupin v různých kategoriích s ohledem na ochotu měnit profesi, podstoupit rekvalifikaci a škody způsobené výpadkem příjmu. Zjistili jsme, na jaké digitalizaci nejméně ohrožené profese jsou respondenti ochotni se přeorientovat a také, zda jsou ochotni se věnovat práci, která je finančně hůře ohodnocena a je psychicky náročnější. Dále jsme zjišťovali, kterým respondentům, na základě pohlaví, doby na trhu práce a věku, nejvíce uškodí výpadek příjmu.

6.1.1 Ochota podstoupit rekvalifikaci

První kategorie se zaměřuje na to, zda pro respondenty bude snadné změnit profesi a zda jsou ochotni alespoň jednou podstoupit rekvalifikaci. Respondenti byli roztrženi do čtyř skupin:

(1) V případě nutnosti bude snadné změnit profesi a zároveň jsou ochotni podstoupit rekvalifikaci, která je nejpočetnější. Tato skupina čítá celkem 312 respondentů (53,2 %) a z toho 116 (19,8 %) je ochotno podstoupit rekvalifikaci vícekrát.

(2) V případě nutnosti nebude snadné změnit profesi, ale jsou ochotni podstoupit rekvalifikaci (i vícekrát). Jedná se o druhou nejpočetnější skupinu, ve které je 205 respondentů (35 %) a z toho je 59 (10,1 %) respondentů ochotno podstoupit rekvalifikaci i vícekrát.

(3) V případě potřeby bude snadné změnit profesi, ale nejsou ochotni podstoupit rekvalifikaci. V této skupině se nachází 30 respondentů (5,1%).

(4) V poslední skupině - v případě potřeby nebude snadné změnit profesi a nejsou ochotni podstoupit rekvalifikaci, se nachází 39 respondentů (6,7 %), která je po 3. skupině druhou nejmenší.

V tomto případě je nutné, aby byla zajištěna dostatečná rekvalifikační infrastruktura. Tedy, aby pro respondenty byla rekvalifikace co nejdostupnější a korespondovala s nároky trhu práce v éře průmyslu 4.0.

Každá ze skupin bude vyžadovat jinou míru pomoci, nejmenší potřeba pomoci bude v případě první skupiny. Důležité pro tuto skupinu budou zejména informace o vývoji žádaných profesí, požadovaných kompetencí a udržení motivace k ochotě se vzdělávat. U druhé skupiny respondentů je nutná podpora, aby neztratili svou ochotu k rekvalifikaci a následně s nimi pracovat jako s první skupinou.

Při práci se třetí skupinou je potřeba pracovat na jejich motivaci k dalšímu vzdělávání v podobě rekvalifikace, popřípadě pomoc s hledáním dostupného zaměstnání v rámci jejich možností.

A konečně poslední skupina, která se jeví jako nejvíce riziková vzhledem k jejich postoji ke změně profese a ochotě rekvalifikace. Stejně jako u předešlé skupiny je u nich potřeba pracovat na motivaci k ochotě dalšího vzdělávání a podpoře při změně profese.

Pro většinu respondentů však nebude snadné věnovat se psychicky náročnější a hůře placené profesi. Že by to bylo snadné uvedlo jen pro 91 respondentů (15,5 %) naopak, že by to snadné nebylo uvedlo 495 respondentů (84,5 %). Tyto informace jsou důležité, protože můžeme očekávat nárůst práce s lidmi (služby), která v sobě zmíněné prvky obsahuje.

6.1.2 Ohrožení výpadkem příjmu

Mluvíme-li o dostupnosti dalšího vzdělávání je nutné si uvědomit, existenci skupin našich respondentů, kteří si nemohou dovolit žádný čas bez příjmu, čímž se dostáváme do další kategorie, která obsahuje skupiny na základě jejich postoje ke změně profese a potřeby příjmu. V této kategorii se nachází skupiny:

- (1) V případě nutnosti bude snadné změnit profesi a zároveň si mohou dovolit žít nějaký čas bez příjmu. Opět se jedná o nejméně rizikovou skupinu, která obsahuje 229 respondentů (39,1 %). Následně jsme identifikovali další skupinu.
- (2) V případě nutnosti bude snadné změnit profesi, ale nemohou si dovolit žádný čas bez příjmu, do které spadá 113 respondentů (19,3 %).
- (3) V případě nutnosti nebude snadné změnit profesi, ale mohou si dovolit nějaký čas bez příjmu, jedná se o skupinu, kterou tvoří 146 respondentů (24,9 %).
- (4) V případě nutnosti nebude snadné změnit profesi a nemohou si dovolit výpadek příjmů, tuto skupinu tvoří 98 respondentů (16,7 %).

Jak jsme již zmínili, první skupina se jeví jako nejméně riziková, vzhledem k finančnímu polštáři a jejich postoji ke změně profese. Pro druhou skupinu respondentů bude důležitá finanční podpora po dobu, ve které by mohli být zaměstnání. Zároveň je nutné, aby se

nezměnil jejich postoj ke změně profese. U třetí skupiny je stejně jako u druhé skupiny v předešlé kategorii nutná pomoc při hledání dostupného zaměstnání vzhledem k jejich možnostem, případně pomoc při procesu změny profese. Čtvrtá, nejrizikovější skupina, bude vyžadovat jak pomoc finanční, tak i při změně jejich profese.

Při pohledu na to, zda respondentům velice uškodí výpadek příjmu v závislosti na věku (lze chápat i jako aktivní čas na trhu práce), zjišťujeme následující. Více než polovina (56,5 %) dotazovaných ve věku 18-25 uvedla, že by jim výpadek příjmu velice uškodil. V rozmezí 26-49 let to samé uvedlo 65 % dotazovaných a poslední kategorie 50-64 let čítá 66,1 % dotazovaných, kterým výpadek příjmu velice uškodí. Respondenty starší 65 let jsme z analýzy a interpretace dat vyloučili, protože všichni pobírají starobní důchod. Nyní je na místě podotknout, že Česká republika vykazuje narůstající trend počtu studentů přihlášených do technických učebních oborů. V roce 2018 bylo přijato do učebních oborů 29,33 %. Zde lze vnímat riziko vzhledem k vývoji vzdělanostních požadavků trhu práce a počtem mladých, kteří se hlásí na tento nízký stupeň vzdělání. Zejména rizikový je nárůst ve strojírenských učebních oborech (NÚV, 2018, s. 4, 5).

Při pohledu na čas strávený výdělečnou činností byl poměr respondentů bez velkých rozdílů podobný ve všech časových kategoriích. Přibližně v poměru 7:3 ve prospěch tvrzení, že by dočasný výpadek příjmu respondentům uškodil.

V závislosti na pohlaví pak výpadek příjmu velice uškodí 142 dotázaných žen (38 %) a 69 dotázaných mužů (32,5 %). Berme v potaz postavení žen na trhu práce, které pořád není rovné mužům. Také, jak jsme psali v teoretické části, v současné době je u žen zjištěna menší IT dovednost, která je jedna z důležitých pro uplatnění se v éře Průmyslu 4.0, pokud budeme jako dosud klást takový důraz na průmyslový sektor v naší ekonomice. Riziko ztráty pracovní pozice u žen představuje i těhotenství. Podle Bičákové a Kalíškové (2015, s. 1) je nejvyšší míra nezaměstnanosti u žen po ukončení rodičovské dovolené. U žen s maturitním a vyšším vzděláním na úrovni 12 % a u méně formálně vzdělaných (bez maturity) žen pak 28 %.

6.1.3 Výběr z nejméně ohrožených profesí

Z dvaceti profesí, nejméně ohrožených digitalizací, na které by se respondenti byli ochotni requalifikovat (viz. tabulka č. 1) získaly nejvíce responzí řídicí a pomáhající profese. V horní polovině tabulky tento typ profesí obsadil 8 z 11 míst. Zbylé dvě položky v této polovině se týkali pracovníků v oblasti informačních a komunikačních technologií a položky „žádná

z uvedených profesí“. Ve spodní polovině tabulky pak byly profese specialistů, lékařská a profese řídicího pracovníka v oblasti elektrotechniky, elektroniky a elektrických komunikací. Nejnižší umístěnou položkou s žádnou responsí byli ostatní řídicí pracovníci. Při dotazování na ochotu věnovat se po rekvalifikaci psychicky náročnější a hůře placené práci odpověděla většina (84,5 %) respondentů, že by to pro ně nebylo snadné. Jen pro malou část respondentů (15,5 %) by to bylo snadné.

6.1.4 Osoby samostatně výdělečně činné

Zvláštní skupinou, na kterou jsme se zaměřili jsou osoby samostatně výdělečně činné (dále jen OSVČ). Tyto osoby jsou oproti lidem pracujícím na hlavní pracovní poměr více ohroženy. V případě ukončení činnosti nemají nárok na odstupné, nevztahuje se na ně žádná výpovědní lhůta, nemají si kde nárokovat odstupné v případě, že ukončí činnost z důvodů, na kterých nenesou vinu a mají vždy jen neplacenou dovolenou. Také si musejí sami aktivně shánět práci, jejich zákazníci se mohou opozdit s placením vystavených faktur (nebo je nemusí uhradit vůbec) a snadněji se kvůli své pracovní činnosti mohou zadlužit. Rizik, se kterými OSVČ musejí počítat je více, avšak pro náš případ jsou tyto stěžejní.

Zjistili jsme že pro naše respondenty, kteří jsou zároveň OSVČ, nebude snadné změnit profesi v 38 případech (39,6 %), výpadek příjmu uškodí 25 respondentům (26 %) a 14 respondentů (14,6 %) není ochotno podstoupit rekvalifikaci.

V případě této skupiny vzniká riziko, že v důsledku změn spojených s Průmyslem 4.0 přijdou o své příjmy a zároveň si mohou ze svého podnikání odnést dluhy, které by jejich další situaci velice komplikovaly.

6.1.5 Shrnutí a doporučení

Na základě dostupných dat bylo identifikováno několik skupin, u kterých se předpokládá různý stupeň intervence a potřeby pomoci. Jistou část pomoci ohroženým skupinám by měl zajistit systém sociálního zabezpečení. Důležitou úlohu sociální pedagogiky vnímáme zejména v edukační činnosti. Bude potřeba, aby lidé, kteří ztratí své zaměstnání (nebo živnost) získali nové kompetence, které jim pomohou k návratu a udržení se na novém trhu práce. Očekává se zejména poptávka po dovednostech, jak jsme uvedli již v teoretické části této práce. Pro připomenutí se jedná o schopnosti pracovat s informacemi, vytvářet systémové koncepce, provádět analýzu a syntézu, řešit problémy, aplikovat systémové koncepce a dále také vychovávat k aktivitě, autonomii, odpovědnosti, etickému chování,

inovativnosti, vědomí nutnosti celoživotního vzdělávání atd. (Mařík a kol., 2016, s. 184,185).

Současné studie se omezují především na vývoj digitalizace a automatizace v kontextu průmyslu. Avšak v posledních letech výrazně zesílil sektor služeb (Deloitte, 2020, s. 1). Čímž se vytváří nutnost vzdělávat k dalším sociálním kompetencím. Sociální kompetence chápeme jako kapacitu jedince ke kognitivně-afektivně-behaviorálnímu manažování chování ve směru dosažení osobních a sociálních cílů. Tedy nalézt souvislosti mezi třemi uvedenými složkami, které pak vedou k dosažení sociálních úloh a očekávaných výsledků (Baumgartner, Orosová, Výrost, 2019, s. 159).

V rámci vzdělávání dětí je nutné připravovat je na život v docela jiných podmínkách, než byly zvyklé předešlé generace. Důraz by se měl klást také na tyto „nové“ kompetence. A jestliže v rámci rozvoje digitalizace a automatizace nedokážeme dostatečně predikovat další vývoj, jeví se jako velice vhodné vzdělávat právě k životní způsobilosti (podle Mangrulkara, Whitmana, Posnera, 2001, s. 23). Jedná se o sociální způsobilosti (komunikace, vyjednávání, způsobilost odmítání, asertivita, interpersonální způsobilosti pro rozvoj zdravých sociálních vztahů, emapatie), kognitivní způsobilosti (rozhodování se a řešení problémů – reflexe následků chování a chápání souvislostí mezi chováním a následky chování, stanovení alternativ řešení problémů; kritické myšlení) a konativní způsobilosti (stres management, manažování citového prožívání, včetně agrese, způsobilosti pro rozvoj interní lokalizace kontroly – self-monitoring a self-management).

6.2 Základní nepodmíněný příjem

Dalším cílem bylo **zjistit, zda naši respondenti znají koncept základního nepodmíněného příjmu**. I v tomto případě jsme na základě získaných dat vytvořili čtyři skupiny na základě toho, zda respondenti už někdy slyšeli o základním nepodmíněném příjmu a zda si dokážou představit co by v případě jeho zavedení dělali, jak by se změnil jejich život.

(1) Ti, kteří znají koncept ZNP a dovedou si představit, jak by to změnilo jejich život, případně vědí, co by dělali. V téhle skupině se nachází většina našich dotazovaných, celkem se jedná o 286 respondentů (48,8 %).

(2) Ti, kteří znají koncept ZNP, ale nedovedou si představit, jak by to změnilo jejich život, případně nevědí, co by dělali. Tato skupina čítá celkem 60 respondentů (10,2 %).

(3) Ti, kteří neznají koncept ZNP, ale dovedou si představit, jak by to změnilo jejich život, případně vědí, co by dělali v počtu 115 respondentů (19,6 %) a konečně poslední skupina (4) ti, kteří neznají koncept ZNP, ani si nedovedou představit, jak by to změnilo jejich život, případně nevědí, co by dělali, ve které je 125 respondentů (21,3 %).

Sociální pedagogika by se měla zaměřit zejména na ty skupiny, které neznají koncept základního nepodmíněného příjmu a/nebo nevědí, jak by to změnilo jejich život, co by dělali. Je potřeba zahájit včasnou osvětu o potenciačních změnách, které s sebou základní nepodmíněný příjem přináší.

6.2.1 Aktivity

Posledním výzkumným cílem bylo **zjistit do čeho by respondenti investovali svůj čas v případě zavedení základního nepodmíněného příjmu**. Zjistili jsme, že většina dotázaných, tedy 511 (87,2 %) by bylo ochotno nadále vykonávat práci za mzdu. Zbýlých 75 respondentů (12,8 %) v případě zavedení základního nepodmíněného příjmu nebude ochotno vykonávat práci za mzdu. Zavedení základního nepodmíněného příjmu se v současnosti diskutuje ve spojení s řešením úbytku pracovních míst. Většina našich respondentů až na 14 uvedlo, že by se věnovali alespoň nějaké aktivitě (placená práce, práce v domácnosti, dobrovolnické práce nebo volnočasové aktivity).

Převážně domácím pracím by se věnovalo 265 respondentů (45,2 %). Těmto respondentům sociální pedagogika může sloužit zejména v oblastech jako jsou péče o nezletilé, nemocné nebo staré členy rodiny. Spousta jedinců již v současnosti o své blízké pečují. Někteří lidé by však mohli ještě více upřednostňovat péči o své blízké před placenou prací obzvlášť, když mají zaručený příjem a/nebo by další člen domácnosti pokračoval v práci za mzdu, a tudíž by domácnosti byly finančně zabezpečeny bez toho, aby všichni členové museli trávit tolik času v zaměstnání. Úkolem sociální pedagogiky by měla být edukace a podpora nejširší společnosti v oblasti výchovy dětí a mladistvých (v reálném a zejména pak virtuálním světě, kde se dosah edukačního působení mnohonásobně zvyšuje).

Převážně dobrovolnickým pracím by se věnovalo 323 dotazovaných (55,1 %). Zajímavé jsou především výsledky dotazu na konkrétní oblasti, ve kterých by respondenti chtěli vykonávat dobrovolnickou aktivitu. Jak jsme již poukázali v teoretické části, v současnosti nabývá význam komunit vznikajících kolem zájmů a vztahů. Dotazovali jsme se tedy na oblasti, ve kterých by se respondenti chtěli jako dobrovolníci realizovat a mezi nejčastěji volenými byla oblast práce zaměřené na práci s dětmi a mládeží (210 respondentů – 65 %).

V kontextu tohoto zjištění ještě více vyniká potřeba a užitečnost sociálního pedagoga na školách, jehož náplň práce se mj. týká také práce s místní komunitou, jak navrhuje Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice. Úlohou sociálního pedagoga by mělo být propojení místních organizací a spolků se školou jakožto hlavní vzdělávací institucí. Výsledkem by byla škola jako otevřená komunitní instituce, což by vedlo k posílení sociální koheze, spolupráci lokálních partnerů a zlepšení kvality života lidí v dané lokalitě (ASVP, 2020).

Převážně volnočasovým aktivitám by se věnovalo 236 dotazovaných (40,3 %). Většinu responzí obdrželi značně individualizované aktivity (četba knih, surfování na internetu, hraní počítačových her, sociální sítě), nejčastěji volená byla turistika. Tyto aktivity plní zejména funkci rekreace a kompenzace. Ostatní funkce volného času se zdají být u našich respondentů upozaděny.

Výzvou pro sociální pedagogiku v oblasti volného času je podílet se na zajištění dostatečné institucionální infrastruktury pro trávení volného času, která by nabízela naplnění všech funkcí. Jedná se o funkci nejen rekreační, ale i kompenzační, edukační (výchova a další vzdělávání), kontemplační, komunikační, participační, integrační a enkulturační.

Výzvou pro sociální pedagogiku je také hraní počítačových her. Jedná se o volnočasovou aktivitu, kterou označila skoro třetina dotazovaných (32,3 %). Na problematiku nových rizik v počítačových (i mobilních) hrách upozorňuje např. Procházka (In Šatánková, 2020). Jde zejména o prvky hazardního hraní (gambling), které se ve hrách vyskytují a jsou bez výrazných omezení přístupné i nezletilým.

6.2.2 Shrnutí a doporučení

V této části výzkumu jsme identifikovali čtyři skupiny respondentů a u každé z nich lze očekávat různě bezproblémový přechod do systému, který v sobě zahrnuje základní nepodmíněný příjem. Sociální pedagogika by v případě zavedení základního nepodmíněného příjmu měla plnit osvětovou funkci zejména pro ty, kdo neznají koncept základního nepodmíněného příjmu. Je nutné, aby celá široká veřejnost byla včas seznámena s potencionálními změnami, které s sebou základní nepodmíněný příjem přináší a každý se tak mohl na tyto změny připravit. Velice důležitý je dosah na co největší počet jedinců, který je nejnadhěji dosažitelný v digitálním světě. Ekonom a filosof Tomáš Sedláček (2020, s. 214) upozorňuje na veliké stěhování národů. Myslí tím, že se velké masy stěhují do digitálního světa, který, jak víme, všechny propojuje, každému zvyšuje dosah jeho sdělení, a právě této šance by měla využít i sociální pedagogika nejen v případě našich témat.

Mimo osvětu je také důležitá změna ve výchově. V současnosti je práce za mzdu velice důležitá, protože úspěch v profesním životě velkou měrou ovlivňuje i míru naplňování našich základních životních potřeb a kvalitu života. Zavedení základního nepodmíněného příjmu může výrazně snížit důležitost práce za mzdu, a naopak klade velké požadavky na jedince v oblasti naplňování volného času. Sociální pedagogika se tedy musí zaměřit na výchovu tímto směrem, tedy směrem k výchově ke smysluplnému trávení volného času na základě, kterého se by se odvíjela kvalita života jedince.

Dotazovali jsme se také na oblasti, do kterých by naši respondenti převážně investovali svůj volný čas. První oblastí byly domácí práce, které v sobě zahrnují práci v domácnosti, péči o nezletilé, nemocné nebo staré členy domácnosti. Místo pro sociální pedagogiku zde vidíme v pomoci rodinám s výchovou jejich dětí. Rodina totiž jako primární socializační činitel má nezanedbatelný vliv na výchovu dalších generací, které by však bylo potřeba vychovávat jinak než v době před základním nepodmíněným příjmem. V zásadě lze zavedením základního nepodmíněného příjmu uvažovat o velké kulturní změně a pokroku. Sociální pedagogika by pak měla pomáhat rodinám nereprodukovat kulturu stávající, ale podněcovat vhodné změny.

V případě dobrovolnických prací byla jednou z nejčastěji volenými práce v oblasti zaměřené na práci s dětmi a mládeží. Na základě našeho zjištění předpokládáme u našich respondentů nárůst zájmu o podílení se na edukaci dětí a mladistvých. Sociální pedagog by pak měl zajišťovat funkční spolupráci mezi aktivitami dobrovolníků a školou jakožto dominantní vzdělávací institucí. Popřípadě se zde rýsuje možnost vytvořit komunitu přímo při škole, se kterou pak sociální pedagog pracuje. To se jeví jako výhodné zejména v začátcích zavádění základního nepodmíněného příjmu, kdy lze skrze takovou komunitu podporovat změny, které vedou ke zlepšení situace dané komunity později s přesahem do celé společnosti. Zapojení dospělých by tedy znamenalo, že se edukace ve školách stane maximálně sociální ve smyslu zapojení širší společnosti, čímž by se zásadně změnila pozice učitele a také by to mohlo znamenat velké změny v oblasti generační propasti, kdyby se do edukace zapojila i širší společnost.

V případě volného času se zvyrazňuje zmínka Hrubce a Brabce (2020, s. 6), že je potřeba jisté kulturní a institucionální změny. Jelikož nejčastěji volené volnočasové aktivity, které naši respondenti označovali plní zejména funkci rekreační a kompenzační je zde otázka, co je příčinou. Nicméně pokud by základní nepodmíněný příjem redefinoval vztah člověka k práci za mzdu, která spotřebovává velkou část jeho energie a směřoval jedince spíše

k volnému času je nutné, aby zde byla dostatečná nabídka volnočasových aktivit, které podporují naplňování i jiných funkcí nežli rekreační a kompenzační. Velkou část funkcí, které v sobě volný čas nese, může nabídnout komunitní centrum které by zajišťovalo konání nejrůznějších aktivit (vzdělávací, rekreační, kulturní, umělecké, sportovní atp.). Komunitní centra by měly potenciál působit na všechny oblasti veřejného života a pozitivně ovlivňovat sociální kohezi v dané lokalitě a participaci jejich členů na občanské společnosti. Zároveň by to byli zejména sami členové komunit, kdo by se podíleli na chodu komunitních center a tím také na jisté kulturní změně.

Také se jeví jako vhodné, aby se sociální pedagogika začala věnovat i digitálnímu prostředí. V případě, že by narůstal trend trávení volného času v digitálním světě (internet, videohry, sociální sítě) ještě více než doposud, je vhodné toto prostředí mapovat, vyhledávat nejrůznější rizikové prvky (např. prvky hazardního hraní) a adekvátně na ně reagovat skrze prevenci a terapii.

ZÁVĚR

Do budoucna je potřeba počítat se změnami trhu práce. Jedná se zejména o úbytek pracovních míst a nové požadavky na pracovní sílu. Úkolem sociální pedagogiky by měla být pomoc lidem, na které bude kladený nárok celoživotního vzdělávání. Sociálně pedagogické působení by se mělo zaměřit na pomoc při získávání nových kompetencí nutných k návratu lidí na nový trh práce a také pomoc lidem při překonávání složitých životních období spojených s možným zánikem jejich současné profese.

Bude potřeba pomoci nejrozličnějším skupinám obyvatel, které jsme v praktické části této práce identifikovali na základě jejich ochotě k rekvalifikaci, možnostem výpadku příjmu z důsledku ztráty zaměstnání. Pro sociální pedagogiku tyto změny znamenají také nutnost podílet se na edukaci dětí a mladistvých. Zejména při výchově v rychle a neustále se měnícím světě, kdy bude na člověka kladen požadavek neustálého se přizpůsobování změnám. Děti a mladiství by měli být vybaveni „novými“ kompetencemi, které by zajistila edukace k životní způsobilosti. Životní způsobilost v sobě zahrnuje způsobilosti sociální, kognitivní a konativní. Právě pro získání těchto způsobilostí je velice vhodné působení sociálního pedagoga na základních, případně i středních školách.

Jedním z diskutovaných řešení nezaměstnanosti z důsledku digitalizace a automatizace je základní nepodmíněný příjem. Pokud by základní nepodmíněný příjem měl být zaveden, bylo by možné očekávat větší nároky na jedince při vyplňování jeho volného času, který dominantně bude ovlivňovat kvalitu života lidí. Na základě našich výsledků je potřeba sociální pedagogiky při osvětě široké veřejnosti, která se bude muset přizpůsobovat této změně a pomoci při výchově dětí novým směrem.

Také se na základě našich zjištění jeví jako vhodné vytvoření komunity při škole. Většina našich respondentů uvedla zájem o dobrovolnickou práci s dětmi a mládeží. Čímž se vytváří prostor pro organizaci takové komunity přímo při škole, se kterou pak sociální pedagog pracuje. Výhodou této komunity je pak provedení sociální změny, na které se podílejí i sami obyvatelé dané lokality a která je žádoucí v kontextu zavedeného základního nepodmíněného příjmu.

V případě volného času naši respondenti volili zejména takové aktivity, které plní rekreační a kompenzační funkce volného času. Aby bylo dosaženo jisté žádoucí kulturní změny, bude potřeba zajistit pestrou nabídku volnočasových aktivit. Máme na mysli komunitní centrum, které by zajistilo dostatečnou nabídku volnočasových aktivit, které by naplňovali co nejširší

spektrum funkcí volného času a zároveň bylo dostupné pro co nejširší veřejnost. V takovém centru by mj. působil multidisciplinární tým ve kterém by našel své místo i sociální pedagog. Tato práce byla pokusem o otevření diskurzu o místě sociální pedagogiky v digitální éře, která bude ovlivňovat veškeré oblasti života člověka. Bude vhodné se na zmiňovaná témata zaměřit více do hloubky zejména pak na pomoc lidem, kteří jsou změnami na trhu práce ohroženi nejvíce. Pak také na sílící požadavek smysluplného trávení volného času, který by měl v budoucnu přibývat a jeho institucionální infrastrukturu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BAKOŠOVÁ, Zlatica. Sociálna pedagogika jako životná pomoc. Bratislava: FF UK, 2005.

Basic Income Earth Network: About Basic Income. *Basicincome.org* [online]. [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://basicincome.org/about-basic-income/>

BĚLOHRADSKÝ, Václav. [Vzít věk postprav vážně]. In: Youtube [online]. 10.4. 2017 [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <https://youtu.be/73Zzs52lZQE>. Kanál uživatele Institut pro politiku a společnost

BENDL, Stanislav. Základy sociální pedagogiky. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7290-881-3.

CZESANÁ, Věra a Michal JANÍČKO. Kompetence na digitalizovaném trhu práce.

ANÝŽOVÁ, Petra a Jiří VEČERNÍK. *Vzdělání, dovednosti a mobilita: Zaměstnání a trh práce v České republice a evropských zemích*. Praha: Karolinum, 2019, s. 210-227. ISBN 978-80-246-4301-4.

ČMKOS. *Průmysl 4.0, Vzdělávání 4.0, Práce 4.0 a Společnost 4.0: učební text*. Praha: Soudy, 2017. ISBN 978-80-86809-23-6.

DELLOITE. Výhled české ekonomiky pro rok 2020: Nejistá sezóna. Delloite.com [online]. Praha, 2020 [cit. 2021-04-15]. Dostupné z:

https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/about-deloitte/vyhled_ceske_ekonomiky_2020.pdf

DOSTÁL, Jiří. Průmysl 4.0 a 5.0: Výzvy pro změnu (nejen) technického vzdělávání. *Časopis Tech. Vzdělávání* 2017, 6, 49–54.

FERDOSI, Mohammad, Tom MCDOWELL, Wayne LEWCHUK a Stephanie ROSS. *Southern Ontario's Basic Income Experience* [online]. Hamilton (Ontario): McMaster University, 2020 [cit. 2021-03-30]. Dostupné z:

<https://labourstudies.mcmaster.ca/documents/southern-ontarios-basic-income-experience.pdf>

HALAMOVÁ, Júlia. Člověk a komunity. VÝROST, Jozef a kol. Sociální psychologie: Teorie, metody, aplikace. Praha: Grada, 2019, s. 557-587. ISBN 978-80-247-5775-9.

HOLANOVÁ, Tereza (2015) Nová průmyslová revoluce. Nezaspete nástup Práce 4.0. *Aktuálně.cz* [online]. 2015-07-29 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z:

<https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/nova-prumyslova-revoluce-nezaspete-nastup-prace-40/r~97fa2490353311e593f4002590604f2e/>

HOLÝ, Dalibor. Máme nejvyšší zaměstnanost v průmyslu v EU. *STATISTIKA&MY: Magazín českého statistického úřadu* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2020 [cit. 2021-03-30]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2020/02/28/mame-nejvyssi-zamestnanost-v-prumyslu-v-eu/>

HRUBEC, Marek a Martin BRABEC. Nepodmíněný základní příjem: Každému podle jeho základních potřeb. Nadace Rosy Luxemburgové [online]. 2020 [cit. 2021-03-23].

Dostupné z: <https://rosalux.cz/wp-content/uploads/2020/09/Hrubec-Brabec-Nepodm%C3%ADn%C4%99n%C3%AD-pr%C3%ADjem-final.pdf>

JURAJDA, Štěpán a Daniel MÜNICH. Relativní postavení žen na trhu práce: Shrnutí výzkumu. SOKÁČOVÁ, Linda ed. *Kariéra, rodina, rovné příležitosti: výzkumy postavení žen a mužů na trhu práce*. Praha: Gender Studies, 2006, s. 13-19. ISBN 80-86520-12-9.

KATRŇÁK, Tomáš. *Odsouzení k manuální práci: vzdělanostní reprodukce v dělnické rodině*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-29-6.

KELA [online]. Kansaneläkelaitos - The Social Insurance Institution of Finland, 2020 [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: https://www.kela.fi/web/en/news-archive/-/asset_publisher/IN08GY2nIrZo/content/results-of-the-basic-income-experiment-small-employment-effects-better-perceived-economic-security-and-mental-wellbeing

KOLAŘÍKOVÁ, Veronika a Jiří NĚMEC. Volný čas ve výzkumném diskursu v konsekvencích témat sociální pedagogiky. *Sociální pedagogika | Social Education* [online]. 2017, 5(1), 10–28 [cit. 2021-04-13]. ISSN 1805-8825. Dostupné z: doi:10.7441/soced.2017.05.01.01

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

KROHL, Michael. Všeobecný základní příjem není podporou lenosti, zahálky a příživnictví. *Fórum sociální práce* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2014, 18(1), 54-57 [cit. 2021-03-28]. ISSN 2336-6664. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/97184>

MPSV. *Iniciativa práce 4.0: STUDIE* [online]. 2016 [cit. 2021-03-31]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/848077/studie_iniciativa_prace_4.0.pdf/62c5d975-d835-4399-e26b-d5fbb6dca948

NÚV. Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků a studentů ve středním a vyšším odborném vzdělávání v ČR a v krajích ČR a postavení mladých lidí na trhu práce ve srovnání se stavem v Evropské unii 2017/18 [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2018 [cit. 2021-04-15]. Dostupné z:

http://www.nuv.cz/uploads/download/2018/VYVOJ2017_cele_pro_www.pdf

PÁCL, Pavel. Čas volný. Sociologická encyklopedie [online]. 2020 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Čas_volný

PETRUSEK, Miloslav. Společnosti pozdní doby. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-86429-63-2.

PROCHÁZKA, Miroslav. Sociální pedagogika. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.

PROKOP, Daniel, Michal KUNC a Václav KORBEL. Postoje rodičů ke vzdělávání v ČR a k učitelské profesi: Výsledky reprezentativního kvantitativního výzkumu 2020. *Paqresearch.cz* [online]. Praha: PAQ Research, 2021 [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <https://www.paqresearch.cz/post/postoje-rodicu-ke-vzdelavan%C3%AD-v-čr-a-k-učitelské-profesi>

PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Elektronické vydání. Brno: Host, 2020. ISBN 978-80-7577-256-5.

RAVENTÓS, Daniel. *Materiální podmínky svobody*. Přeložil Štěpán ZAJAC. Praha: Rubato, 2015. Eseje (Rubato). ISBN 978-80-87705-20-9.

RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-89-9.

SEED: Stockton Economic Empowerment Demonstration [online]. Stockton, 2021 [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <https://www.stocktondemonstration.org/>

SKARUPSKÁ, Helena. Sociální pedagogika v době digitální: Esej o nových obzorech sociální pedagogiky v éře Průmyslu 4.0. In: Vědecká konference Mezinárodní dny pedagogiky a andragogiky I. Bratislava, 2021.

SKARUPSKÁ, Helena. Vybrané metody intervence vhodné pro práci sociálního pedagoga s dětmi ohroženými sociálním vyloučením. Sociální pedagogika | Social Education [online]. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2016, 5(1), 82-107 [cit. 2021-04-14]. ISSN 1805-8825. Dostupné z: https://soced.cz/wp-content/uploads/2016/04/STUDIE-SocEd_Vybrané-metody-intervence-vhodné-pro-práci.pdf

Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+ [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020 [cit. 2021-03-31]. ISBN 978-80-87601-47-1. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/54104/>

ŠŤASTNÁ, Jaroslava. Když se řekne komunitní práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 9788024633565.

TOMEŠ, Igor. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.

TOUŠEK, Ladislav. Sociální vyloučení a prostorová segregace. AntropoWebzin [online]. Plzeň: AntropoWeb, 2007, 2007(2-3), 12-26 [cit. 2021-04-11]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/11025/15621>

VACEK, Jiří. Průmysl 4.0 a společenskovední výzkum. In: *Trendy v podnikání = Business trends: vědecký časopis Fakulty ekonomické ZČU* [online]. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2016, s. 29-38 [cit. 2021-03-30]. ISBN 1805-0603. Dostupné z: <http://www.fek.zcu.cz/tvp/doc/akt/2-2016-clanek-4.pdf>

VAN DER VOSSSEN, Bas. Libertarianism. The {Stanford} Encyclopedia of Philosophy [online]. Stanford: Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2019 [cit. 2021-03-28]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/libertarianism/>

VAN PARIJS, Philippe, Marek HRUBEC a Martin BRABEC. *Všeobecný základní příjem: právo na lenost, nebo na přežití?*. Praha: Filosofia, 2007. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-259-2.

VAN PARIJS, Philippe. *Real Freedom for All: What (if anything) can justify capitalism?*. Oxford: Oxford University Press, 1995. ISBN 9780198293576.

WAGNEROVÁ, Alena. Nepodmíněný základní příjem — od vize ke společenskému konceptu. *Fórum sociální práce*. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2014, **18**(1), 61-63. ISSN 2336-6664.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
mj.	mimo jiné
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
ZNP	základní nepodmíněný příjem

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Pohlaví.....	39
Graf 2: Věk	39
Graf 3: Postavení na trhu práce.....	40
Graf 4: Čas vynaložený na placenou práci	40
Graf 5: Bude pro vás snadné v případě potřeby změnit profesi?	44
Graf 6: Kdyby nastalo období, kdy nebudete mít žádný příjem z důsledku dočasné ztráty zaměstnání bude to pro Vás snadné?	44
Graf 7: Kdybyste se měl/a po rekvalifikaci věnovat hůře placené a psychicky náročnější práci, bude to pro vás snadné?	45
Graf 8: Jste ochotni podstoupit rekvalifikaci k výkonu jiné profese?	45
Graf 9: Slyšel/a jste už někdy o základním nepodmíněném příjmu?	47
Graf 10: Dovede si představit, jak by to změnilo Váš život, co byste dělal/a, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem.....	47
Graf 11: Jste ochotni dále vykonávat placenou práci, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem... ..	48
Graf 12: Jste ochotni věnovat se převážně domácím pracím (práce v domácnosti, péče o nezletilé, nemocné nebo staré členy domácnosti), kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem... ..	48
Graf 13: Jste ochotni věnovat se dobrovolnickým pracím, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem... ..	49
Graf 14: Budete se věnovat převážně volnočasovým aktivitám, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem... ..	49

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Následující profese jsou označovány jako nejméně ohrožené digitalizací. Bylo by pro Vás přijatelné se přeorientovat na nějakou z nich?	46
Tabulka 2: Jakým dobrovolnickým pracím byste se věnoval/a?	50
Tabulka 3: Jaké volnočasové aktivity preferujete?	50
Tabulka 4: Změna profese a ochota rekvalifikace	51
Tabulka 5: Změna profese a výpadek příjmu	52
Tabulka 6: Znalost ZNP a změny života	52
Tabulka 7: Změna profese a ochota rekvalifikace (OSVČ).....	53
Tabulka 8: Zda výpadek příjmu uškodí (podle pohlaví).....	53
Tabulka 9: Zda výpadek příjmu uškodí (podle věku).....	54
Tabulka 10: Zda výpadek příjmu uškodí (podle času v zaměstnání)	54

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Anketa	75
-------------------------	----

Příloha 1: Anketa

1. Jsem

- Žena
- Muž

2. Věk:

- 18 – 25 let
- 26 – 49 let
- 50 – 64 let
- 65 let a více

3. Jsem (můžete vybrat více možností):

- Student
- Osoba samostatně výdělečně činná
- Zaměstnanec
- Zaměstnavatel
- Ve starobním důchodě
- .....

4. Pracuji:

- Více než 40h/týdně
- Na plný úvazek (40h/týden)
- Méně než 40h/týden - více než 20h/týden
- Na poloviční úvazek 20h/týden
- Méně než 20h/týdně
- Nepracuji

Anketa – digitalizace v průmyslu

Průmysl 4.0, tedy digitalizace v průmyslu s sebou přináší určité změny na trhu práce. Některé pracovní pozice zaniknou, z důvodu robotizace mnoha výrobních ale i jiných procesů (administrativní práce, samoobslužné pokladny atd.) a vytvoří se nové, které

avšak budou vyžadovat určitou rekvalifikaci zejména v oblasti digitálních technologií nebo prací/služeb zaměřených na lidi (sociální/pečovatelské služby, vzdělávání, zdravotnictví atp.)

5. Bude pro vás snadné v případě potřeby změnit profesi?
  - Ano
  - Ne
6. Když byste se měl/a po rekvalifikaci věnovat hůře placené a psychicky náročnější práci, bude to pro vás snadné?
  - Ano
  - Ne
7. Kdyby nastalo období, kdy nebudete mít žádný příjem z důsledku dočasné ztráty zaměstnání bude to pro Vás snadné?
  - Jsem na takovou situaci připravený/á. Nějaký čas to zvládnou
  - Nejsem na takovou situaci připravený/á. Velice by mi to uškodilo.
8. Jste ochotni podstoupit rekvalifikaci k výkonu jiné profese?
  - Ano
  - Ano i vícekrát
  - Ne
9. Následující profese jsou označovány jako nejméně ohrožené digitalizací. Bylo by pro Vás přijatelné se přeorientovat na nějakou z nich? (možnost vybrat více možností)
  - Řídící pracovník v maloobchodě a velkoobchodě
  - Lékař (kromě zubních lékařů)
  - Všeobecné sestry a porodní asistentky se specializací
  - Řídící pracovník v oblasti vzdělávání, zdravotnictví, v sociálních a jiných oblastech
  - Řídící pracovníci v oblasti obchodu, marketingu, výzkumu, vývoje, reklamy a styku s veřejností

- Učitelé na vysokých a vyšších odborných školách
- Řídící pracovníci v oblasti informačních a komunikačních technologií
- Řídící pracovníci v oblasti ubytovacích a stravovacích službách
- Řídící pracovníci v zemědělství, lesnictví, rybářství a v oblasti životního prostředí
- Ostatní specialisté v oblasti zdravotnictví
- Specialisté v oblasti elektrotechniky, elektroniky a elektronických komunikací
- Specialisté v oblasti databází a počítačových sítí
- Mířtři a příbuzní pracovníci v oblasti těžby, výroby a stavebnictví
- Specialisté ve výrobě, stavebnictví a příbuzných oborech
- Specialisté v oblasti sociální, církevní a v příbuzných oblastech
- Zákonnodárci a nejvyšší úředníci veřejné správy, politických a zájmových organizací
- Specialisté v biologických a příbuzných oborech
- Řídící pracovníci v průmyslové výrobě, těžbě, stavebnictví, dopravě a v příbuzných oborech
- Specialisté v oblasti strategie a personálního řízení
- Žádná z uvedených možností

Anketa – Základní nepodmíněný příjem

Základní nepodmíněný příjem je takový příjem, který např. stát vyplácí každému členovi společnosti, a to i tehdy, pokud nechce vykonávat placenou práci. Bez ohledu na to, jestli je člověk chudý nebo bohatý. Jednalo by se o úplnou náhradu nebo doplnění současných sociálních dávek, která zabezpečuje přežití těsně nad hranicí chudoby.

10. Slyšel/a jste už někdy o základním nepodmíněném příjmu?

- Ano
- Ne

11. Dovede si představit, jak by to změnilo Váš život, co byste dělal/a, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem, který by Vám pokryl náklady na základní životní potřeby (bydlení, jídlo, cca 13 500 na osobu)?
- Ano, vím
  - Ne, neumím si to představit. Nevím, co bych dělal/a.
12. Jste ochotni dále vykonávat placenou práci, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem, který by Vám pokryl náklady na základní životní potřeby (bydlení, jídlo, cca 13 500 na osobu)?
- Ano
  - Ne
13. Jste ochotni věnovat se převážně domácím pracím (práce v domácnosti, péče o nezletilé, nemocné nebo staré členy domácnosti), kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem, který by Vám pokryl náklady na základní životní potřeby (bydlení, jídlo, cca 13 500 na osobu)?
- Ano
  - Ne
14. Jste ochotni věnovat se dobrovolnickým pracím, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem, který by Vám pokryl náklady na základní životní potřeby (bydlení, jídlo, cca 13 500 na osobu)?
- Ano
  - Ne
15. Jakým dobrovolnickým pracím byste se věnoval/a? (můžete vybrat více možností)
- Sbory dobrovolných hasičů (zasahují v případě požáru nebo živelních katastrof bez nároku na odměnu)
  - V oblasti sociálních či zdravotnických služeb (spolky, sdružení a humanitární organizace, které se věnují pomoci lidem – zdravotně postiženým, nebo sociálně slabším)
  - V turistické a okrašlovací oblasti (starají se o značení turistických tras, údržbu památek apod.)

- V oblasti zaměřené na práci s dětmi a mládeží (doučování, pomoc školám apod.)
  - V oblasti ochrany přírody
  - .....
16. Budete se věnovat převážně volnočasovým aktivitám, kdyby byl zaveden základní nepodmíněný příjem, který by Vám pokryl náklady na základní životní potřeby (bydlení, jídlo, cca 13 500 na osobu)?
- Ano
  - Ne
17. Jaké volnočasové aktivity preferujete? (Můžete vybrat více možností)
- Turistika
  - Cyklistika
  - Práce na zahradě
  - Práce v domácnosti
  - Míčové sporty
  - Umělecké činnosti
  - Hraní počítačových her
  - Surfování na internetu
  - Nakupování
  - Sociální sítě
  - Četba knih
  - Hasičský sport
  - Bojové sporty
  - Lyžování
  - Šachy
  - Plavecké sporty
  - Rekreační užívání návykových látek (alkohol, atp.)

○ .....